

Презумпцията за невинност и медийното отразяване на наказателни дела

| Анализ на конкретни случаи

Презумпцията за невинност и медийното отразяване на наказателни дела

Анализ на конкретни случаи

Този доклад представя анализ на конкретни случаи на разкриване на информация по висящи наказателни производства и медийно отразяване на наказателни дела в контекста на презумпцията за невинност на заподозрени и обвиняеми лица. Той е разработен в рамките на инициативата [ARISA 2: Оценка на риска от изолация на заподозрени и обвиняеми: Ролята на медиите](#), финансирана от програма „Правосъдие“ (2014 – 2020) на Европейския съюз.

Автор:

Мария Стоянова, изследовател, Център за изследване на демокрацията

С приноса на:

Мария Дойчинова, анализатор, Център за изследване на демокрацията

Шринджана Мишел, стажант, Център за изследване на демокрацията

Д-р Мария Анагностаки, криминолог, Национален университет на Атина „Каподистрия“

Каролина Антонучи, изследовател, Асоциация „Антигона“

Лоренцо Йориани, изследовател, Асоциация „Антигона“

Клаудио Патернити Мартело, изследовател, Асоциация „Антигона“

Алесио Скандура, изследовател, Асоциация „Антигона“

Елена Беатрис Фернандес Кастехон, изследовател, Университет „Мигел Ернандес“

Д-р Хесус Карерас Агери, постдокторант, Университет „Мигел Ернандес“

Редакционен съвет на Центъра:

Димитър Марков

Руслан Стефанов

Д-р Тодор Галев

Този доклад е финансиран по програма „Правосъдие“ (2014 – 2020) на Европейския съюз. Съдържанието на доклада представя гледната точка на неговите автори, които единствени носят отговорност за него. Европейската комисия не отговаря за начина, по който може да бъде използвана съдържащата се в него информация.

Текстът е лицензиран под [Криейтив Комънс Признание-Некомерсиално-Без производни 4.0 Международен Лиценз](#)

Корица и снимки: Canva

ISBN: 978-954-477-437-0

Публикувано от: Център за изследване на демокрацията, 2021

Tel.: (+359 2) 971 3000, Fax: (+359 2) 971 2233

www.csd.bg, csd@online.bg

ПРЕДГОВОР: ПРЕЗУМПЦИЯТА ЗА НЕВИНОВНОСТ И МЕДИЙНОТО ОТРАЗЯВАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА	1
АНАЛИЗИРАНИТЕ СЛУЧАИ	3
Убийството в село Сотиря (България, 2019 г.)	3
Автомобилната катастрофа, при която загина журналистът Милен Цветков (България, 2020 г.)	4
Делото за измама на Спас от село Кочериново (България, 2017 г.)	4
Убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина (Гърция, 2012 г.)	5
Професор “Fakelakis” (Гърция, 2018 г.)	5
Катерина, един от случаите на ХИВ позитивни жени (Гърция, 2012 г.)	6
Убийството на Памела Мастоноетро (Италия, 2018 г.)	6
Убийството на Антонио Барбаро (Италия, 2014 г.)	6
Институционална комуникация на арести (Италия, 2019 г.)	7
“Стадото” (Испания, 2016 г.)	7
“Процесът” (Испания, 2017 г.)	8
Случаят на Габриел Круз (Испания, 2018 г.)	8
РАЗКРИВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ	9
Международни стандарти	9
Стандарт 1: Публична информация чрез медиите	9
Стандарт 2: Презумпцията за невиновност и публичните изявления за вината	13
Стандарт 3: Зачитане на личния живот на заподозрените и обвиняемите лица	17
Стандарт 4: Точност на информацията и право на поправка или отговор на клеветнически или неверни твърдения	20
Стандарт 5: Предоставяне на информация на недискриминационна основа	23
МЕДИЙНО ОТРАЗЯВАНЕ	26
Международни стандарти	26
Стандарт 1: Балансиране на правото на справедлив процес с правото на обществото на информация	27
Стандарт 2: Клеветата и неоснователните обвинения като сериозни нарушения на професионалната етика	33
Стандарт 3: Предоставянето на информация или мнение по наказателни дела и приносът им за формиране на омраза или предразсъдъци в обществото	36
Стандарт 4: Публична информация чрез медиите	39
Стандарт 5: Поправяне на грешки или неточности в публикуваната информация	42
ВЪЗДЕЙСТВИЕ И ПОСЛЕДИЦИ	45

ПРЕДГОВОР

Въпреки националните и международните усилия за защита на правата на лицата, заподозрени или обвиняеми за извършване на престъпление, публичността в медиите неизбежно засяга живота им. Докато механизмите за защита на правата на човека и съществуващата правна рамка имат за цел внимателно да балансират между презумпцията за невиновност, правото на личен живот и правото на изразяване и информация, публичността неизбежно се отразява върху живота на заподозрените и обвиняемите. Това винаги се е приемало като „допълнение“ към наказанието, въпреки че застрашава нарушителя. Например заподозрените и обвиняемите могат да станат обект на тормоз, особено ако принадлежат към уязвима група, да претърпят промени в живота си, като загуба на работа, смяна на местожителство и развод или да се сблъскат с трудности за реинтеграция след изтърпяване на присъдата си (в нарушение на правото „да бъдеш забравен“¹). Целта на този доклад е да разгледа това „допълнително наказание“ на основата на избрани конкретни случаи и да направи изводи относно наблюдаваните повтарящи се характеристики.

Липсата на международни инструменти, задължаващи медиите да спазват правата на човека, включително и презумпцията за невиновност, в публикации, отразяващи висящи наказателни производства, създава пространство за установяване на злонамерени журналистически практики, целящи да увеличат броя на своите зрители и читатели. Саморегулирането не винаги е достатъчно, за да се осигурят необходимите санкции за нарушение на етичните правила на журналистиката, което вменява вина на все още неосъдено лице. Прекалено широкото медийно отразяване на наказателни дела не е ново явление – терминът „медийен съдебен процес“ (trial by media) се появява в края на XX век, за да обозначи „намесата“ на медиите в съдебния процес чрез разпространяване на представи за вината или за невинността на подсъдимото лице преди да е произнесена присъдата му.² Свободата и независимостта на медиите са от изключително значение за съвременната демокрация, но в същото време те могат да подкопаят върховенството на закона, като извършват действия, разрешени и присъщи единствено на съда – да се произнася с присъда по отношение вината на лице за извършване на престъпление. Всъщност медиите не

¹ Правото на изтриване или правото „да бъдеш забравен“ като основно право в онлайн средата е по-подробно уредено в Общия регламент относно защитата на данните (Регламент (ЕС) 2016/679). От него произтичат редица принципи и задължения във връзка с обработването на лични данни за журналистически цели и определянето на срок за съхранение и оповестяване на журналистическа информация, съдържаща лични данни, а именно, за период, който не е по-дълъг от необходимия за целите, за които се обработват личните данни.

² Suresh, N., Sara George, L., (2021), „Trial by Media: An Overview“, International Journal of Law Management & Humanities, Vol. 4, Iss 2, 2021, pp. 267 – 272.

са в състояние да налагат принудителни санкции и наказания, но имат силата да формират и влияят на общественото мнение и нагласи. От своя страна, негативните последици върху живота на заподозрените и обвиняемите, произтичащи от прекомерната публичност, могат да бъдат значителни и да се изразяват във възпрепятстване на социалната реинтеграция и реабилитацията на тези лица, както и в оказване на натиск върху съдиите и съдебните заседатели да се произнесат според очакванията на обществеността. В по-широк контекст трябва да се отбележи въздействието върху обществото като цяло, например нарастване на дискриминацията, тормоза и речта на омразата и засилване на стереотипите относно някои уязвими социални групи.

Правителствата и публичните власти, като представители на държавата, са длъжни да защитават и зачитат правата на човека и да подпомагат упражняването им. Разкриването на информация за наказателно производство е от съществено значение за правото на обществото да бъде информирано. Разкриването обаче не трябва да бъде неограничено и законът предписва кои видове данни могат да бъдат достъпни за широката общественост и в кои ситуации е позволено разкриването на подробна лична информация за заподозряно или обвиняемо лице. Въпреки това полицията и съдебните органи не винаги спазват стриктно правилата. В някои случаи те разкриват на по-ранни етапи от наказателното производство информация като име, възраст и снимки, което може да не е необходимо за целите на разследването. Случва се също публични органи, включително прокурори, полиция и държавни служители, да правят публични изявления за вината на подсъдим преди той да е осъден. Когато цитират подобна информация, идваща от официални източници, медиите разпространяват предположение за вина, което обществеността може да възприеме като установена.

Настоящият доклад има за цел да проследи последиците от прекомерната и неконтролирана публичност относно наказателните дела върху основните права на човека, като правото на справедлив процес, презумпцията за невинност и правото на личен живот, както и да изследва начините за постигане на баланс между тези права и свободата на словото и правото на информация. Анализът на дванадесет избрани случая от четири различни държави членки разкриха наличието на често срещани, повтарящи се нарушения от страна на медиите и публичните власти. Въз основа на международни правно необвързващи инструменти, даващи препоръки и насоки за предоставяне на информация на обществеността относно наказателно производство, се разграничават стандарти с два основни адресата: 1) публичните власти – правоприлагащите и съдебните органи и 2) представителите на медиите и журналистите. Избраните примерни наказателни дела се анализират в контекста на препоръчаните стандарти за предоставяне на информация по висящи наказателни производства с цел да се разкрият груби и често срещани нарушения или пренебрегването на презумпцията за невинност.

АНАЛИЗИРАНИТЕ СЛУЧАИ

Настоящият доклад се основава на изследване на дванадесет наказателни дела от България, Гърция, Италия и Испания, избрани като примерни случаи поради обширното разкриване на информация от публичните власти и медийното отразяване, придружаващи производството.

БЪЛГАРИЯ

УБИЙСТВОТО В СЕЛО СОТИРЯ (2019)

През август 2019 г. шестгодишно момиче е намерено мъртво в село Сотиря, близо до град Сливен. Заподозреният, 21-годишен мъж от същото село, е арестуван от полицията няколко часа по-късно. При ареста мъжът признава, че е извършил престъплението, и по-късно е обвинен в изнасилване и убийство. По решение на съда лицето остава в ареста по време на цялото производство. През януари 2020 г. той е признат за виновен, осъден на доживотен затвор без право на замяна и заплащане на финансова компенсация на семейството на жертвата. Тежестта на престъплението и възрастта на жертвата предизвикват сериозно медийно внимание. Случаят получава широко отразяване в медиите от момента, в който полицията съобщава за престъплението до края на процеса. Публичните реакции, предимно на местно ниво, също са остри, като по време на производството се провеждат няколко демонстрации, призоваващи за по-тежко наказание на подсъдимия.³

³ ARISA website (2021), Case Studies, [The Sotirya murder](#) [Убийството в село Сотиря].

АВТОМОБИЛНАТА КАТАСТРОФАТА, ПРИ КОЯТО ЗАГИНА ЖУРНАЛИСТЪТ МИЛЕН ЦВЕТКОВ (2020)

През април 2020 г. популярен български журналист загина при фатална катастрофа в София. Цветков чака на червен светофар, когато кола, движеща се с превишена скорост и управлявана от 22-годишен мъж, се блъска в него. Шофьорът, причинил катастрофата, и двамата му спътници са невредими и веднага напускат местопрестъплението. С помощта на очевидци властите ги арестуват за по-малко от 48 часа. Тъй като жертвата е известен журналист, общественият интерес е значителен и за инцидента съобщават незабавно почти всички медийни канали в страната. Журналистите бързат да разкрият информация от разследването, личните данни на обвинения шофьор и другите лица, които са били в колата му. Малко след инцидента започва наказателно производство срещу 22-годишния шофьор, обвинен за причиняване на автомобилната катастрофа под въздействието на наркотици. Неговото име и снимки скоро са публикувани в медиите заедно с информацията, че е приемал наркотични вещества преди инцидента. Двамата пътници също са идентифицирани, като за единия се разбира, че е син на български депутат. През следващите месеци са публикувани различни подробности за личния и семейния живот на обвиняемия шофьор. През юли 2021 г. съдебният процес все още продължава.⁴

ДЕЛОТО ЗА ИЗМАМА НА СПАС ОТ СЕЛО КОЧЕРИНОВО

Първата публично достъпна информация за измамите е разкрита в социалните мрежи от жертви, опитващи се да предупредят други потребители за профил във Facebook, предлагащ фалшиви туристически услуги. През октомври 2017 г. е извършен публичен арест на мъж за измама. След ареста случаят изведнъж привлича голямо обществено внимание, тъй като се отнася до създаването на фалшива самоличност в социалните медии, като незаконно са използвани снимки от профила на френски гражданин в социалните мрежи. Публикувайки атрактивни снимки от различни места по света, обвиняемият се представя като опитен туристически агент, който предлага самолетни билети до далечни дестинации на ниски цени. Фалшивият профил във Facebook помага на мъжа да събере сравнително голяма база данни с лична информация, която му осигурява достъп до кредитните карти на клиенти, като от някои от тях са регистрирани неотторизирани плащания. В хода на досъдебното производство журналистите представят обширна информация, свързана със семейството на предполагаемия измамник, ранното му детство, характера и навиците му, въпреки факта, че по това време полицията не е обявила официално дали има ясна връзка между обвиняемия и фалшивия профил и не са повдигнати официални обвинения.

⁴ ARISA website (2021), Case studies, [The car accident in which journalist Milen Tsvetkov died](#) [Автомобилната катастрофа, при която загина журналистът Милен Цветков].

През 2018 г. подсъдимият признава и подписва няколко споразумения за изтърпяване на присъда лишаване от свобода и за заплащане на обезщетение на някои от жертвите на измамите.⁵

ГЪРЦИЯ

УБИЙСТВОТО НА МАНОЛИС КАНТАРИС В ЦЕНТЪРА НА АТИНА (2011)

На 10 май 2011 г. Манолис Кантарис (М. К.), гръцки гражданин на 44 години, е убит от трима чуждестранни граждани, които се опитват да откраднат камерата му. М.К. излиза, за да заведе в болница съпругата си, на която предстои раждане, и майка ѝ, но на ъгъла на улицата трима мъже го нападат с цел да откраднат видеокамерата, която виси на рамото му. Докато мъжът опитва да се съпротивлява, той е намущан с нож в гърба и шията и умира веднага. И тримата извършители са чуждестранни граждани: двама от тях са от Афганистан и един от Пакистан. След полицейско разследване двамата заподозрени от Афганистан са задържани. Те признават, че са били на местопрестъплението и твърдят, че човекът от Пакистан е убил М.К. Случаят получава изключително широко медийно отразяване и общественият интерес продължава години след престъплението. Значителна информация по делото е неофициално разкрита и публикувана. Чуждестранната националност на извършителите предизвиква още по-крайни обществени реакции по случая.⁶

ПРОФЕСОР „FAKELAKIS“ (2018)

В началото на 2018 г. е подадена жалба срещу професор в Технологичния образователен институт (ТОИ) на Централна Македония, Серес, Гърция. Неговите студенти твърдят, че са били принудени да дават пари на професора, за да си вземат изпитите. Обвиняемият професор Клеантис Константинудис е сериозно осмиван и унижаван от медиите още от деня на ареста му. Всички новинарски заглавия го наричат с обидния прякор „fakelakis“ (в Гърция подкупът на държавен служител се нарича даване на „малък плик“, или *fakelaki*). Острата обществена реакция оказва натиск и води до преждевременното вземане на решения от страна на съдебните и академичните органи. Така професорът е задържан за 10 месеца и е уволнен от университета, много преди началото на съдебния процес и постановяването на осъдителна присъда.⁷

⁵ ARISA website (2021), Case studies, [Spas from Kocherinovo fraud case](#). [Делото за измама на Спас от село Кочериново].

⁶ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#) [Убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина].

⁷ ARISA website (2021), Case studies, [Professor 'fakelakis'](#) [Професор „Fakelakis“].

КАТЕРИНА, ЕДИН ОТ СЛУЧАИТЕ НА ХИВ ПОЗИТИВНИ ЖЕНИ (2012)

На 30 април 2012 г. в центъра на Атина се провежда полицейска операция, като част от по-широка правителствена стратегия за справяне с увеличаващото се заразяване с ХИВ в Гърция. Деветдесет и шест жени са задържани и заведени в местните полицейски участъци за проверка на самоличността. Там те са подложени на задължителен тест за ХИВ, като единадесет жени, сред които и 32-годишната Катерина, се оказват ХИВ-позитивни и са задържани. Прокурорът издава разпореждане да бъде разкрита самоличността на арестуваните ХИВ-позитивни жени чрез разпространението на снимките и личните им данни, включително и на медицинските им досиета. Катерина и останалите десет жени са обвинени в извършване на тежко престъпление и без да им се предостави адвокатска защита, са задържани близо година в следствения арест. Случаят получава голямо внимание в медиите и предизвиква значителен обществен отзвук. В период на политически сътресения и парламентарни избори публичните власти и медиите конструират случая така, че чуждестранните жени, работещи нелегално като проститутки, са отговорни за увеличаване заразяването с ХИВ, заради което трябва да бъдат задържани и наказани. По време на досъдебното производство в пресата се появяват заглавия като „проститутките със СПИН“, но същевременно се надига голяма вълна от солидарност към задържаните жени, организирана от правозащитни организации. Продължаващият обществен протест срещу нарушаването на правата на Катерина и на другите жени води до намаляване на повдигнатите обвинения и освобождаването им от ареста. През ноември 2014 г., две години след ареста им, Катерина се самоубива. В писмо тя пише: „Щетите, които ни бяха нанесени, вечно ще преследват нас и децата ни“. Две години по-късно съдът решава, че всички подсъдими са невинни.⁸

ИТАЛИЯ

УБИЙСТВОТО НА ПАМЕЛА МАСТРОПИЕТРО (2018)

През 2018 г. в Италия започва делото за убийството на 18-годишно момиче на име Памела Мastropietro. Основният заподозрян е мъж от Нигерия с изтекло разрешително за пребиваване и с криминално досие за търговия с наркотици. Случаят получава широко медийно отразяване и оказва силно въздействие върху обществото. Убийството на Памела предизвиква ксенофобско нападение, експлоатирано в предизборната кампания през 2018 г. в Италия. Въпросът за имиграцията е основната тема в тогавашния политически дебат и случаят неизбежно се свързва със стереотипната представа за имигрантите като наркодильри, изнасилвачи и убийци.⁹

⁸ ARISA website (2021), Case Studies, [Katerina, one of the cases of HIV positive women](#) [Катерина, един от случаите на ХИВ позитивни жени].

⁹ ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Pamela Mastropietro](#) [Убийството на Памела Мastropietro].

УБИЙСТВОТО НА АНТОНИНО БАРБАРО (2014)

През 2014 г. в района около град Франкофонте, Италия, е намерено тялото на мъж, починал от 27 прободни рани. Няколко години по-късно двама местни рибари са арестувани като основни заподозрени за убийството и остават 130 дни в ареста. След ареста им местни и национални вестници съобщават за случая като решен. Първоначалните доказателства обаче се оказват недостатъчни и впоследствие обвинението е оттеглено. Наказателното производство е прекратено без съдебно заседание и двамата мъже са освободени от ареста. Нито един вестник или телевизионно предаване не намира за необходимо да коригира информацията, въпреки искането на заподозрените.¹⁰

ИНСТИТУЦИОНАЛНА КОМУНИКАЦИЯ НА АРЕСТИ

Този случай се различава от останалите, тъй като не е фокусиран върху конкретно наказателно дело. Изследва се дали разпространението на информация за извършени арести от институциите в традиционните и социалните медии нарушава правата на заподозрените и обвиняемите и по-специално, правото им да се смятат за невинни до доказване на противното с влязла в сила присъда. Предмет на анализ е съвременна практика, възприета от два италиански правоприлагащи органа – Polizia di Stato и Arma dei Carabinieri, да публикуват видеоклипове от задържането на заподозрени и да ги представят на обществеността в своите канали в социалните медии.¹¹

ИСПАНИЯ

„СТАДОТО“ (2016)

Честването на популярния испански фестивал „Сан Фермин“ през 2016 г. е белязано със сексуално посегателство над 18-годишна жена. Петима мъже на възраст между 25 и 28 години са обвинени, че са извършили различни сексуални действия против волята на жената. През 2018 г. съдът приема, че макар сексуалните отношения да не са били по взаимно съгласие, подсъдимите не са използвали насилие или сплашване, за да принудят жертвата, поради което те не са осъдени за изнасилване. Това решение възмущава част от испанското общество, което настоява за присъда за изнасилване. Случаят получава значително медийно отразяване и много подробности, свързани с процеса и обвиняемите, са публикувани в пресата. Повечето медии запазват самоличността на извършителите анонимна, но някои публикуват изобличаващи материали, включително техните снимки

¹⁰ ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Antonino Barbaro](#) [Убийството на Антонино Барбаро].

¹¹ ARISA website (2021), Case studies, [Institutional communication in raids](#) [Институционална комуникация на арести].

и имена, получени от неофициални източници. В окончателната присъда обвиняемите са признати за виновни и са осъдени на 15 години лишаване от свобода за извършване на сексуални действия без съгласие, квалифицирани като изнасилване.¹²

„ПРОЦЕСЪТ“ (2017)

Случаят е известен като „делото за процеса“. Референдумът за независимостта на Каталуния през 2017 г. в Испания води до няколко сериозни престъпления. За да предотврати провеждането на референдума, Генералната прокуратура подава жалба до Националния наказателен и административен съд срещу членовете на каталунското правителство за бунт и друга до Върховния съд срещу членовете на парламентарното бюро – председател, заместник-председатели и секретари – за същите деяния. Целият процес е широко отразен от медиите. Заглавията на първите страници посочват „накърняване на демокрацията“ и дори „държавен преврат“. Процесът за независимостта на Каталуния поражда значително социално и политическо напрежение в Испания и в този контекст се провежда съдебният процес срещу лицата, обвинени за организирането на референдума.¹³

СЛУЧАЯТ НА ГАБРИЕЛ КРУЗ (2018)

На 27 февруари 2018 г. в малко селце в южната част на Испания, Лас Ортичуелас (Las Hortichuelas), изчезва момче на 9 години. По време на мащабна операция по издирването му е арестувана Ана Хулия Кезада, мащехата на жертвата, докато шофира в опит да скрие тялото на Габриел. След ареста жената признава, че е убила своя заварен син Габриел Круз, но твърди, че е било инцидент и е нямала намерение да отнеме живота му. По време на процеса защитата твърди, че тя е била под въздействието на анксиолитици, което намалява способността ѝ да контролира действията си и да разбира техните последствия. Съдебните заседатели обаче решават, че Ана Хулия Кезада е виновна. На 30 септември 2019 г. жената е осъдена на доживотен затвор. От момента на изчезването на детето случаят предизвиква значителен медиен интерес, като дни наред заема голяма част от сутрешните блокове в страната. След ареста на жената се изразяват известни опасения, че медийното отношение към нея може да е имало расистки характер, тъй като тя е чернокожа жена от доминикански произход, и да е допринесло за засилване на расистките нагласи в обществото.¹⁴

¹² ARISA website (2021), Case studies, [The Herd](#). [„Стадото“].

¹³ ARISA website (2021), Case studies, [The "Process"](#) [„Процесът“].

¹⁴ ARISA website (2021), Case studies, [Gabriel Cruz case](#) [Случаят на Габриел Круз].

РАЗКРИВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ

Най-изчерпателният набор от стандарти за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателни производства, който съществува понастоящем, е приет от Съвета на Европа. В специална препоръка от 2003 г., Комитетът на министрите на Съвета формулира 18 основни принципа, които е препоръчително държавите членки да прилагат в рамките на своите конституционни разпоредби.¹⁵ Въз основа на принципите, залегнали в препоръката, могат да се изведат няколко стандарта.

СТАНДАРТ 1:

Публична информация чрез медиите

Препоръката на Съвета на Европа признава правото на обществеността да получава информация за дейността на съдебните органи и полицията чрез медиите.¹⁶ Такава информация следва да се предоставя на недискриминационна основа и когато е възможно, чрез съобщения до медиите, пресконференции от упълномощени служители или други позволени средства.¹⁷

¹⁵ Съвет на Европа, Комитет на министрите (2003), [Обяснителен меморандум към Препоръка Rec\(2003\)13 за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателно производство](#), 10 Юли 2003.

¹⁶ Съвет на Европа, Комитет на министрите (2003), [Обяснителен меморандум към Препоръка Rec\(2003\)13 за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателно производство](#), 10 Юли 2003, Принцип 1.

¹⁷ Съвет на Европа, Комитет на министрите (2003), [Обяснителен меморандум към Препоръка Rec\(2003\)13 за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателно производство](#), 10 Юли 2003, Принцип 3.

Освен това в случаите на продължителни наказателни производства, органите трябва да поддържат медиите информирани, съгласно принцип 6 от Препоръката на Съвета на Европа относно предоставянето на обичайна информация чрез медиите във връзка с наказателното производство.¹⁸

Предоставянето на официална информация е от съществено значение за журналистите, за да могат правилно да отразяват наказателните производства от обществен интерес. Обективността на публикациите в медиите може да бъде компрометирана, ако те разчитат на информация, получена от неофициални източници, които често са анонимни. Добра илюстрация на такъв сценарий е делото [за убийството на Антонио Барбаро](#) в Италия. По време на наказателното производство държавните институции не публикуват официална информация. Местни вестници и телевизионни програми обаче съобщават за случая на широката аудитория, най-вече в района, където живеят двамата братя, заподозрени за убийството. Медийното отразяване на случая е ограничено до началната фаза на производството, показвайки само ареста на заподозрените, който е излъчен на живо по местен телевизионен канал. Впоследствие в пресата и по телевизията се появяват снимки на заподозрените, получени от неофициални източници (анонимен имейл, в който случаят е описан много подробно) и видеозапис от ареста им. Може би липсата на официална информация, предоставена от властите, води до т.нар. „медияен съдебен процес“. Отбелязва се, че журналистите, следящи случая, са нарушили задължението си да съобщават обективна информация на обществеността и на практика отправят обвинения, основани на непотвърдени доказателства, като по този начин оклеветяват заподозрените и сериозно нарушават презумпцията за невиновност. Разчитайки на непроверени материали и неофициална информация, медиите представят своята интерпретация на случая и публично „осъждат“ задържаните с предубедени заглавия като „Сиракуза, убиха наемател с 27 прободни рани заради просрочен наем, арестувани са двама братя“ и „Франкофонте, убиха 67-годишен мъж с 27 прободни рани за 700 евро: карабинерите арестуват извършителите на убийството.“¹⁹

¹⁸ Съвет на Европа, Комитет на министрите (2003), [Обяснителен меморандум към Препоръка Rec\(2003\)13 за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателно производство](#), 10 Юли 2003, Принцип 6.

¹⁹ ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Antonino Barbaro](#).

И двете статии са публикувани преди окончателното решение на съда. Анализът на случая разкрива подчертано обвинителен тон от страна на журналистите както в повечето публикации, разпространявани онлайн и в традиционните медии, така и по време на интервюта със заподозрените, излъчени по телевизията. По-късно предположенията се оказват неверни, а делото е прекратено без изслушване и заподозрените са оправдани. Широката общественост така и не разбира цялата история на случая. Нито медиите опровергават неверните твърдения, нито съдебните органи предоставят допълнителна официална информация относно хода на производството и променения правен статус на братята, въпреки че това е от съществено значение за оправдаването им.

Други примери за предоставянето на недостатъчна официална информация са случаят на сексуално насилие, станал популярен като „[Стадото](#)“ (La Manada), и случаят на [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#). Въпреки че делото за „Стадото“ продължава повече от две години и е широко отразено от пресата, Общинският съвет на Навара и местната полиция публикуват само две официални съобщения на много ранен етап от наказателното производство. Случаят придобива популярност и поражда вълна от обществени реакции, които се разгръщат в кампании и митинги в социалните мрежи в град Памплона.²⁰ Противно на препоръките на Съвета на Европа, властите не информират широката общественост за напредъка по случая. По аналогичен начин цялата официална информация по случая с убийството на Манолис Кантарис е представена в едно изявление пред пресата от гръцките полицейски власти в деня на ареста на заподозрените. Предвид спецификата на престъплението, а по-специално, че жертвата е убита на път за болницата, докато на съпругата му предстои раждане, малката материална печалба от престъплението (камера на стойност 120 евро) и чуждестранното гражданство на заподозрените, случаят предизвиква голям обществен интерес и медийното отразяване продължава години след инцидента.²¹ Въпреки това съобщението до медиите остава единствената официална информация, предоставена по време на всички етапи от производството. Така и по двата случая медиите се обръщат към неофициални източници, за да съберат информация и материали, много от които представляват снимки на обвиняемите и лична информация за тях.

²⁰ ARISA website (2021), Case studies, [The Herd](#).

²¹ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#).

Прави впечатление, че в друг от разгледаните случаи, „Процесът“ в Испания, при който всички обвиняеми са политици, т.е. публични личности, по време на целия съдебен процес от началото на разследването до обжалването, съдебните органи предоставят информация на медиите чрез редовни официални съобщения до медиите.²² Може да се предположи, че специфичният характер на обвиненията (в организиране на бунт) и арестуването на публични личности (членове на парламентарното бюро и министри) повишава нивото на обществен интерес, а това определя изчерпателното и редовното предоставяне на информация от властите. От друга страна, това поражда опасения относно еднаквото прилагане на принципите за предоставяне на информация чрез медиите във връзка с наказателното производство в зависимост от характеристики като социален статус или професия на обвиняемия.

Анализът на случаите разкрива обезпокоителната практика на официалните органи да предоставят недостатъчна и частична информация относно висящи наказателни производства. Това е проблематично, тъй като лишава обществеността от осмисляне на някои факти, които биха могли да бъдат от решаващо значение за формиране на безпристрастно мнение за лицата, участващи като заподозрени или обвиняеми в наказателното производство. Нещо повече, медиите, целящи да увеличат аудитория си и водени от интереса на публиката към темата, особено голям по наказателни дела, са склонни да използват неофициална информация, получена от непроверени източници, които остават и неидентифицирани поради правото им на анонимност. В много от случаите медиите поемат ролята на съдии и съобщават информация по начин, който създава впечатление, че е произнесена присъда. Презумпцията за невиновност често не се зачита от медиите, докато мълчаливото съгласие на правоприлагащите и съдебните органи може да изостри усещането за виновност. Така нередовното и оскъдното предоставяне на официална информация на медиите по наказателни дела, може да има сериозни последици за живота на обвиняемите. Това има особено вредни последици за онези, които са оправдани, както е в случая с [убийството на Антонино Барбаро](#).

²² ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#).

Предоставянето на достатъчно официална информация е изключително важно за формирането на безпристрастно обществено мнение.

СТАНДАРТ 2:

Презумпцията за невинност и публичните изявления за вината

Препоръката на Съвета на Европа насърчава държавите членки да зачитат презумпцията за невинност като неразделна част от правото на справедлив процес и да приемат мерки, за да гарантират, че становищата и информацията, свързани с висящите наказателни производства, се съобщават или разпространяват чрез медиите само когато това не накърнява презумпцията за невинност на заподозрения или обвиняемия.²³ На европейско равнище Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство (Директива 2016/343) задължава държавите членки да предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че докато заподозрян или обвиняем не бъде признат за виновен съгласно закона, публичните изявления от органи на властта и съдебните решения, различни от тези, установяващи вината, не уличават това лице като виновно.²⁴

Разгледаните случаи разкриват, че неспазването на правото всеки да се смята за невинен до доказване на противното, е изключително често срещано явление. Съобщения на медиите или изявления на публични органи, предполагащи вината на обвиняемо или заподозряно

²³ Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Recommendation Rec\(2003\)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#), 10 July 2003, Principle 2.

²⁴ European Parliament and the Council, (2016), [Directive 2016/343 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings](#), 9 March 2016, Article 4.

лице преди произнасянето на съда, са пряко нарушение на презумпцията за невиновност. Публичните настроения и общественият глад за сензация могат да окажат огромен натиск върху медиите, както и върху съответните публични органи, което също да доведе до нарушаване на презумпцията за невиновност. Трябва да се отбележи, че правните системи подхождат по различен начин към въпросите, свързани с откритостта на наказателните разследвания, както и че за някои случаи се изисква висока степен на секретност, докато за други е важна публичността на правосъдието .

Заподозреният или обвиняемият е невинен докато вината му не бъде доказана от независим съд.

Властите не винаги спазват принципа да се въздържат от публични изявления за вината на заподозрени и обвиняеми. Изследваните случаи разкриват, че много често заподозрените се представят като виновни още на етапа на досъдебното производство, за да стигне това до медиите. Освен това съдебните и правоприлагащите органи, в усилията си да демонстрират напредък по разследването, понякога представят случаите като разрешени, много преди обвиняемият да бъде изправен пред съда. По случая с [убийството в село Сотиря](#) например, веднага след арестуването на заподозрения, е цитирано изявление на главния секретар на МВР: „потвърждаваме, че той [заподозреният] е извършителят на това брутално убийство“.²⁵ На по-късен етап на същото производство, по време на медийно интервю за резултатите от ДНК тестовете, извършени по време на разследването, е цитиран прокурор, който казва, че с резултатите от ДНК тестовете и доброволното признание на обвиняемия „всичко е доказано“. По същия начин по случая със [смъртта на българския журналист Милен Цветков във фатална катастрофа](#), полицията разкрива подробности за разследването в поредица от интервюта и старшият комисар потвърждава: „за нас е ясно кой е извършителят на това деяние“.²⁶ Съгласно Директива 2016/343 на ЕС

²⁵ ARISA website (2021), [Case studies, The 'Herd'](#).

²⁶ ARISA website (2021), [Case studies, The car accident in which journalist Milen Tsvetkov died](#).

такива изявления са в нарушение на закона и следва да се разглеждат като нарушение на презумпцията за невиновност, тъй като отразяват позицията на публичен орган, въпреки че по отношение на лицето не е постановена осъдителна присъда.²⁷

Друга често срещана практика, която поражда опасения относно спазването на презумпцията за невиновност, е разкриването от публичните власти на допълнителна информация, събрана в хода на разследването, която представя заподозрения или обвиняемия по определен, често отрицателен, начин. В [случая с убийството в село Сотиря](#) например, след ареста на заподозрения полицията прави публично изявление, в което лицето е описано като необразован, безработен и асоциален мъж без приятели и в много тежко финансово положение. А с направената препратка към съдебното минало на лицето се разкрива, че то е осъждано за сексуално престъпление на лишаване от свобода, макар че изпълнението на наказанието е отложено и лицето е освободено.

Подобно развитие се наблюдава и по случая на [Габриел Круз](#). След като заподозряната (Кезада) е арестувана, пресата публикува статии, в които се твърди, че тя е проституирала в началото на 90-те години. По време на пресконференция, проведена от Guardia Civil (испанската национална жандармерия, бел. ред.) се намеква, че А.Х. е заподозряна в престъплението, защото „е имала минало в Бургас“. По-нататък историята е подета от медиите, които публикуват твърдения, че заподозряната жена е била проститутка. Освен това по време на досъдебното производство командирите на Guardia Civil заявяват, че смятат задържаната за виновна за убийството на непълнолетния, заявявайки, че „Ана Хулия Кезада е отговорна за убийството на детето“, и я описват като жена с „икономическа амбиция“, „изключително студена“ и „доста манипулативна“. По този начин властите допринасят за създаването на негативен образ на заподозряната, широко разгласен пред обществеността. Местната общност, инициирала петиция, иска доживотен затвор и събира 130 000 подписа за един ден. Започва още една петиция, която призовава обвиняемата жена от доминикански произход да бъде обявена за persona non grata в Испания и да бъде принудена да се върне обратно в Доминиканската република, където да изгърпи оставащите ѝ години лишаване от свобода. Тази петиция достига дори близо 190 000 подписа. Втората петиция се аргументира по следния начин:

²⁷ European Parliament and the Council, (2016), [Directive 2016/343 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings](#), 9 March 2016, Article 4.

„...знаейки, че испанското правосъдие ще наложи недостатъчно наказание и ще бъде твърде снизходително към тази убийца, дори ако тя бъде осъдена на 150 години лишаване от свобода или доживотен затвор, тъй като тя би се чувствала добре във всеки испански затвор, НИЕ ИЗИСКВАМЕ: Ана Хулия Кесада да бъде предадена на Министерството на правосъдието на Доминиканската република, откъдето е родом, и да бъде принудена да изтърпи доживотна присъда в един от затворите на страната си по произход за предполагаемото убийство на малкия Габриел Круз Рамирез.“²⁸

По този начин субективните публични изявления относно нечия вина, основани на лични характеристики, са в състояние да породят социални движения, изискващи по-тежко и „допълнително“ наказание от предвидените в действащото в страната наказателно законодателство. Подобни са и наблюденията по случая с [автомобилната катастрофа, в която почина журналистът Милен Цветков](#). Твърдението, че подсъдимият употребява наркотици се повтаря в много медийни публикации. Социалният отзвук намира израз в организиране на петиция, изискваща максимален срок на наказание за „дрогирания шофьор, убил Милен Цветков“²⁹ както и искания за законодателни промени, увеличаващи санкцията за шофиране в нетрезво състояние. Петицията е подписана от над 25 000 души. Впоследствие в парламента са предложени изменения в Наказателния кодекс, но законопроектът не е приет.

Използването на неподходящ и обиден език от страна на полицията и съдебните органи, отнасящ се до заподозрени и обвиняеми, се наблюдава и по [случая с измамата в Кочериново](#), тъй като министърът на вътрешните работи нарича заподозрения „негодник“ малко след ареста.³⁰ Подобни твърдения допринасят за формирането на негативен образ на лицето и налагат в обществото представата за „престъпник“ въз основа на предполагаеми личностни черти и характеристики.

²⁸ ARISA website (2021), Case Studies, [The Sotirya murder](#).

²⁹ ARISA website (2021), Case studies, [The car accident in which journalist Milen Tsvetkov died](#).

³⁰ ARISA website (2021), Case studies, [Spas from Kocherinovo fraud case](#).

СТАНДАРТ 3:

Зачитане на личния живот на заподозрените и обвиняемите лица

Препоръката на Съвета на Европа призовава държавите членки да зачитат правото на защита на личния живот на заподозрените и обвиняемите, като отбелязват в частност вредните последици за тях, причинени от ненужно разкриване на лична информация, в случаите, когато това не подпомага разследването.³¹ На ниво ЕС Директивата за презумпцията за невиновност (Директива 2016/343) позволява на държавите членки да разпространяват публично информация за наказателни производства само когато е необходимо и поради причини, свързани с наказателното разследване (например разпространява се видео материал и обществеността е призована да помогне за идентифициране на предполагаемия извършител на престъплението) или е в обществен интерес (например от съображения за безопасност, когато се предоставя информация на жителите на район, засегнат от предполагаемо екологично престъпление или когато прокуратурата или друг компетентен орган предоставя информация, за да предотврати нарушения на обществения ред).³² Директивата отбелязва също, че използването на такива мотиви трябва да се ограничи до ситуации, в които това би било обосновано и пропорционално, като се вземат предвид всички интереси.

Изследваните случаи обаче свидетелстват, че правото на личен живот на обвиняемия не винаги се зачита. Случаят на Катерина е подходящ пример. В него се разкрива, че скоро след задържането ѝ заедно с други 10 жени, цялата им лична информация, включително положителните резултати за ХИВ, са публично оповестени по разпореждане на прокурора. Техните снимки са публикувани на уебсайта на полицията и не са анонимизирани или защитени по никакъв начин. Както бе отбелязано по-горе, разкриването на лична информация за предполагаем извършител е разрешено в ограничен брой ситуации, при условие че това е обосновано и се зачитат всички интереси, включително тези на заподозрените и

³¹ Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Recommendation Rec\(2003\)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#), 10 July 2003, Principle 8.

³² [Directive \(EU\) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings](#), Article 4(3).

обвиняемите. Според Директивата на ЕС би било разумно и оправдано, ако разкритата информация би допринесла да се предотврати увреждане на обществения интерес или нарушаване на обществения ред, или да се гарантира безопасността на гражданите. Също така е позволено да се разкриват подробности за заподозрян или обвиняем, ако обществеността бъде призована да помогне за тяхното идентифициране.³³ Разпореждането на прокурора за разкриване на личните данни и снимките на Катерина и другите жени (включително име и фамилия, обвиненията срещу тях, възраст, етническа принадлежност, имена на родители, местоживееене, място на произход и чувствителната медицинска информация, че са ХИВ-позитивни) се основава на подобни мотиви, а именно че „[това] цели защитата на обществото и по-лесното разследване и наказване за посочените престъпления. [...] Призовават се хората, които са имали сексуални контакти с тях, да отидат на медицински прегледи, за да се предотврати паниката“.³⁴ Разпространението на информация за медицинските досиета обаче, особено в съчетание с лични данни и снимки, със сигурност трябва да се разглежда като най-крайна мярка, дори и да се основава на сериозни опасения като защитата на общественото здраве. В този конкретен случай девет граждански организации се противопоставят на разпореждането на прокурора. Те твърдят, че разкриването на чувствителни медицински данни е непропорционално, тъй като целите на разследването биха могли да бъдат постигнати с други средства, които не накърняват достойнството и личния живот на обвиняемите жени. Освен това полицията и прокуратурата нямат необходимото разрешение от гръцкия орган за защита на личните данни. В крайна сметка полицията оттегля изявлението с личните данни и снимките на обвиняемите жени от интернет, но по това време информацията вече е възпроизведена на множество онлайн платформи и става невъзможно да се проследят и напълно да се изтрият публикуваните данни, които се разпространяват в продължение на години.

Разкриването на чувствителна информация, която потенциално може да доведе до остри социални реакции и публично унижение, трябва да се избягва на всяка цена, като се има предвид евентуалният пагубен ефект върху живота на заподозрените и обвиняемите лица и техните

³³ [Directive \(EU\) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings](#), (18).

³⁴ ARISA website (2021), Case Studies, [Katerina, one of the cases of HIV positive women](#).

семейства. Това твърдение се потвърждава трагично в поредицата събития, настъпили в живота на арестуваните жени. Заради натиска на обществото Катерина се връща към употребата на наркотици и се самоубива, баща ѝ, братята и сестрите ѝ губят работата си, някои от роднините ѝ са изгонени от училище, семейството ѝ е подложено на неуважително отношение от местната общност и съседите. Нещо повече, през следващите години три от другите обвиняеми жени са въввлечени в скандали и са подложени на публично унижение. Гръцкият съд в крайна сметка признава жените за невинни за престъпленията, в които са обвинени. Оправдателната им присъда обаче е издадена след смъртта на Катерина и не може да върне годините на унижение, огромен стрес и социално изключване, преживени от обвиняемите жени и техните близки.

Разкриването на лични данни е позволено в определени ситуации, ако се налага изключително от съображения, свързани с наказателните разследвания или за да се защити обществен интерес. Разкриването трябва винаги да бъде разумно и пропорционално.

Понякога властите разкриват публично самоличността на заподозряно или обвиняемо в извършването на престъпление лице на много ранен етап от разследването дори преди лицето да бъде арестувано или официално обвинено. В [случая на убийството в село Сотиря](#) например, самоличността на заподозрения (име и възраст) е разкрита веднага след съобщаването на престъплението и впоследствие е потвърдена след арестуването му. Както е видно от същия случай, разкриването на самоличността на заподозрения на такъв ранен етап на практика предотвратява всякакви последващи усилия за зачитане на правото му на личен живот. Въпреки че по-късно в разследването прокуратурата прави редица официални съобщения до медиите, които са надлежно анонимизирани (обвиняемият е споменат само с неговите

инициали), информацията, разкрита в началния етап, позволява да се разкрие самоличността на лицето. Друг показателен пример е, че само ден след автомобилната катастрофа, в която [журналистът Милен Цветков загина](#), полицията показва кадри от местопрестъплението и въпреки че самоличността на заподозрения не е разкрита напълно, са оповестени подробности като неговата възраст, местоживееене, резултатите от теста за наркотици и предишни регистрирани нарушения на правилата за движение. Това позволява на медиите бързо да се ориентират и да публикуват информация за заподозрения, включително снимки от профила му в социалните мрежи.

Разкриването на лична и чувствителна информация, свързана със заподозрян или обвиняем, обикновено води до формиране на изключително негативен образ на лицето сред широката общественост. Това може да провокира публичен бойкот, социално изключване, проблеми с психичното здраве и огромен стрес за него и семейство му. Поради това, разкриването на лична информация относно заподозрян и обвиняем е разрешено в строго определени ситуации, когато е абсолютно необходимо за защита на общественения интерес и обществената сигурност и ред.

СТАНДАРТ 4:

Точност на информацията и право на поправка или отговор на клеветнически или неверни твърдения

Препоръката на Съвета на Европа призовава държавите членки да гарантират, че съдебните органи и полицията предоставят на медиите само точна информация или информация, която се основава на факти или разумни предположения. Представянето на предположения трябва да бъде указано ясно.³⁵ В идеалния случай медиите трябва да улесняват обществото при упражняването на правото му на информация, като предоставят верни и обективни сведения. За да се гарантира, че презумпцията за невинност се зачита, полицията и съдебните органи трябва да съобщават факти, подкрепени с доказателства, и ясно да посочват, когато дадено изявление се основава на предположения.

³⁵ Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Recommendation Rec\(2003\)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#), 10 July 2003, Principle 3.

Анализираните случаи показват, че медиите са в състояние да оказват натиск върху властите за разкриването информация на много ранен етап от разследването, когато не са събрани достатъчно доказателства, и да изразяват предположения. Така може да бъде застрашено и самото разследване. Например в [случая с измами на Спас от Кочериново](#), първоначалната информация за схемата за измама и свързаните с нея фалшиви профили се появява в дискусии между потребители във Facebook, което по-късно се съобщава от няколко медийни канала. Предположения за самоличността на измамника са разпространявани в социалните и традиционните медии, месеци преди официалното обвинение. Тъй като случаят привлича общественото внимание от самото начало, медиите искат информация от полицията и прокуратурата още преди ареста. Тогава властите правилно отказват коментар, тъй като разследването е в ход, и не потвърждават предположенията на медиите. Въпреки това, веднага след задържането на заподозрения, полицията и прокуратурата дават съвместна пресконференция, на която разкриват информация, в т.ч. списък на предишни разследвания срещу заподозрения и факта, че той е бил обявяван за издирване два пъти. В по-късна медийна изява директорът на ГДБОП казва, че ако не е бил интензивният медиен натиск, информацията е нямало да бъде разкрита на толкова ранен етап. Освен това той признава, че по време на пресконференцията полицията не е събрала достатъчно доказателства, за да твърди, че заподозреният стои зад фалшивия профил, поради което е много вероятно преждевременното разкриване на информация да повлияе на разследването. Наказателното производство допълнително е усложнено от неточности в информацията, предоставена от властите в последващи изявления до пресата. По-конкретно, прокуратурата и Министерството на вътрешните работи публикуват непоследователни прессъобщения в деня на повдигането на обвинението, в които се посочват престъпления, несъответстващи на извършените деяния, както и подробности по случая. Медиите остро критикуват властите за лошата координация, довела до заблуда на обществото, че е извършено ново престъпление.

Полицията и съдебните органи трябва да бъдат предпазливи, когато разкриват информация на етапа на досъдебното производство, особено когато се представят предположения. Както в случая, описан по-горе, обстоятелството, че твърденията не се основават на достатъчно доказателства, следва да бъде ясно посочено. Точността на предоставената информация относно

наказателното производство е от решаващо значение за поддържане на високо ниво на надеждност и обществено доверие в правоприлагащите и съдебните институции. Освен това разкриването на информация трябва да се предшества от оценка на допустимото количество и вид информация в зависимост от спецификата на случая. Преди всичко, представителите на правоприлагащите и съдебните органи са длъжни да защитават всички хора срещу нарушения на правата на човека, включително правото на нарушителите на справедлив процес и спазването на презумпцията за невиновност.

В [случая с измами на Спас от село Кочериново](#) се наблюдава, че преждевременното разкриване и неправилното оповестяване на информация може да попречи на разследването и да допринесе за създаването на „виновен“ образ на заподозрения или обвиняемия чрез медиите. В крайна сметка подобни злоупотреби водят до дезинформация и размиват границата между обективни факти и субективни предположения.

В екстремни случаи неверни или погрешни твърдения, или твърдения, накърняващи нечия репутация, могат да се разглеждат като клевета. Клеветата е криминализирана в повечето държави като мярка за защита на репутацията и достойнството на гражданите. При разглеждането на дванадесетте случая не е установен пример за клеветнически изявления от страна на национални органи. Независимо от това трябва да се отбележи, че заподозрените и обвиняемите лица са изключително уязвими от увреждане на репутацията. Обикновено самият факт, че срещу дадено лице е повдигнато обвинение, може да навреди на репутацията му сред обкръжението му. Този ефект се засилва при широко разгласени наказателни дела, при които самоличността на заподозрения или обвиняемия става публично известна. В това отношение, за да защитят достойнството и доброто име на лицето по време на производството, публичните органи трябва да използват балансиран език, когато съобщават информация на пресата. В случай на публични изявления и съобщения до медиите от съдебни или полицейски органи, съдържащи погрешна информация или клеветнически твърдения по отношение на заподозрян или обвиняем, те трябва да предприемат необходимите стъпки, за да ги коригират и да гарантират, че оклеветеното лице може да упражни правото си на поправка.

СТАНДАРТ 5:

Предоставяне на информация на недискриминационна основа

Препоръката на Съвета на Европа посочва, че съдебните органи и полицейските служби трябва да предоставят на медиите информация за хода на висящите наказателни производства на недискриминационна основа.³⁶ В съответствие с *Европейската конвенция за правата на човека*, когато се разкрива информация или се правят публични изявления относно висящо наказателно производство, националните органи трябва да се въздържат от позоваване на индивидуалните характеристики на заподозрените и обвиняемите лица като пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или някакъв друг признак.³⁷ Тази препоръка е пряко свързана с презумпцията за невинност, тъй като цели да предотврати всякакви предварителни предположения, основани на социални стереотипи и предразсъдъци, свързани с определена обществена група.

Няколко от анализиранията случая разкриват, че съдебните и правоприлагащите органи не винаги отчитат възможните последици за заподозрените, когато разкриват лични данни за тях. Освен това в много случаи такава информация няма принос за разследването и нейното разкриване нито е необходимо, нито улеснява разрешаването на случая. Например по [случая с убийството в село Сотиря](#), преди заподозреният да бъде официално обвинен в убийството на 6-годишното дете, районният прокурор разкрива следните данни за заподозрения:

„Заподозреният е 21-годишният Мартин Трифонов. Той е безработен, асоциален тип, няма приятели, семейството му е в много тежко финансово положение, той е без образование.“³⁸

А кметът на селото казва:

³⁶ Council of Europe, Committee of Ministers (2003), [Recommendation Rec\(2003\)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings](#), 10 July 2003, Principle 5.

³⁷ Council of Europe (1950), [European Convention on Human Rights](#), Article 1, Article 14.

³⁸ ARISA website (2021), Case Studies, [The Sotirya murder](#).

„Беше със странен характер и не общуваше с хората, един човек, който се е изоставил и е мърляв, няма кой да му е приятел и да комуникира с него. Губи средата и може би това го е направило толкова далечен на човешината.“³⁹

Подобни предположения са субективни сами по себе си. Посочването на отрицателните черти на личността или недостатъците всъщност засилват предположението, че заподозреният има профил на „престъпник“. Това може да доведе само до настройване на обществото срещу този човек, маргинализация и пристрастия в полза на неговата вина.

Презумпцията за невинност и правото на справедлив процес също се нарушават от правоприлагащите органи и медиите по различни причини, когато разследването се провежда с негативни предубеждения. Обикновено най-засегнати са хората, принадлежащи към определена група, общност или етнос (мигранти, бежанци, цветнокожи хора и т.н.). Въпреки че това варира в различните страни в зависимост от конкретния национален контекст, няма съмнение че такъв проблем съществува. Това се наблюдава в случая [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#), при който тримата обвиняеми са чуждестранни граждани от Пакистан и Афганистан. Скоро след като те са задържани, медиите публикуват статии, наричащи заподозрените от самото начало „афганистанците“ и „убийците“. Това засилва стереотипите относно етническата принадлежност и престъпността и формира негативен образ за чуждестранните граждани, пътуващи до Гърция. Организираните множество протести главно от крайнодясната политическа организация Chrysi Avgi засилват агресивната реторика срещу имигрантите.

Подобен модел на разкриване на лична информация относно обвиняемия се забелязва и при [Катерина, един от случаите на ХИВ позитивни жени](#) в Гърция. Скоро след като Катерина е арестувана, прокурорът разпорежда да бъдат публикувани нейни снимки и подробна лична информация за нея. Редица неправителствени и правозащитни организации изразяват недоволство срещу разкриването на лична информация за всички обвиняеми по случая. Гражданските организации твърдят, че обработване на чувствителни медицински данни, като например ХИВ-позитивни резултати, може да се извършва правомерно само ако има разрешение за това от гръцкия орган за защита на личните данни. По отношение на основния аргумент на Прокуратурата, която се опитва да оправдае разкриването

³⁹ ARISA website (2021), Case Studies, [The Sotirya murder](#).

на медицинските резултати с аргумента, че това е разпоредено поради опасения за общественото здраве и с цел предотвратяване на разпространението на вируса, неправителствените организации в страната отговорят, че тази мярка е непропорционална поради сериозното нахлуване в личното пространство на обвинените жени. Особено обезпокоително е, че нечие медицинско състояние може да се превърне в основание за дискриминация, което да бъде подкрепено от действията на публичната власт. Фаталният край на живота на Катерина демонстрира по категоричен начин психо-социалния ефект на подобни дискриминационни действия върху психичното здраве на човека. В [случаят на Габриел Круз](#), от самото начало на процеса са разкрити много лични данни за обвиняемата жена с доминикански произход. Последващите петиции с искане за екстрадирането ѝ в Доминиканска република и обявяването ѝ за *persona non grata* са показателни за това как ненужното разкриване на лични данни за заподозрян или обвиняем може да ускори ксенофобските и дискриминационните нагласи в обществото.

От анализа на описаните случаи следва, че е изключително важно да се избягва оповестяването на чувствителни лични данни за заподозрените и обвиняемияте, които могат да предизвикат дискриминационни нагласи в обществото. Трябва да се преценява във всеки отделен случай дали разкриването на информация може да доведе до дискриминация срещу лицето и/или социалната група, която то представлява. Преди всичко, основното съображение трябва да бъде дали разкриването е абсолютно необходимо за ефективното протичане на наказателното производство. Ако това не е така, публичните власти трябва да пазят в тайна тази информация, за да се предотврати дискриминационното отношение към лицата и малцинството или уязвимите групи, към които те принадлежат.

МЕДИЙНО ОТРАЗЯВАНЕ

МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ

Все още няма международноправна рамка, която да предписва на работещите в медиите задължителни правила за разкриването на информация относно наказателни производства. На национално ниво медиите се регулират от закони и правно необвързващи етични кодекси. Международните организации и сдружения на журналисти са разработили етични кодекси с международен обхват. Целта е да се установят единни принципи на поведение на журналистите, които да предоставят информация на обществото по начин, който не нарушава правата и интересите на отделните хора и на обществото като цяло.

Сред множеството международни актове се отличават три, които могат да бъдат определени като широко признати инструменти: *Глобалната харта на журналистическата етика*, приета през 2019 г. от Международната федерация на журналистите⁴⁰, *Етичният кодекс*, приет от Обществото на професионалните журналисти (ОПЖ)⁴¹, и *Резолюцията на Съвета на Европа относно журналистическата етика*. Глобалната харта е изготвена в допълнение на Декларацията за принципите на поведение на журналистите, съществуваща от 1954 г., и се основава на ключовите текстове на международното право, по-специално на Всеобщата декларация за правата на човека. *Етичният кодекс на ОПЖ* възниква през 1926 г., като последната му версия е издадена през 2014 г. Така че и двата кодекса съдържат установени правила и етични стандарти, които са ревизирани в съответствие със съвременното развитие в областта на медиите и журналистиката. В европейски мащаб *Резолюцията на Съвета на Европа относно журналистическата етика* предвижда, че информацията и мненията, изразени от работещите в медиите, трябва да зачитат презумпцията за невинност на лицата, особено

⁴⁰ International Federation of Journalists (2019), [Global Charter of Ethics for Journalists](#), June, 2019.

⁴¹ Society of Professional Journalists (2014), [Code of Ethics](#), September, 2014.

в случаите, когато те са все още подсъдими, както и да се въздържат от произнасяне по въпроса за вината.⁴² Въз основа на общите принципи, заложиени в тези международни инструменти, са изведени етични стандарти за медийно отразяване на наказателни дела с акцент върху защитата на правото на справедлив съдебен процес и неприкосновеността на личния живот на заподозрените и обвиняемите. Стандартите, изведени по-долу, са в съответствие с препоръките на Съвета на Европа относно предоставянето на информация чрез медиите във връзка с наказателни производства, за да се постигне последователност и съгласуваност на ръководните принципи както за медиите, така и за публичните власти.

СТАНДАРТ 1:

Балансиране на правото на справедлив процес с правото на обществото на информация

Човешките права са неотменими и неделими, но упражняването на едно право трябва да бъде балансирано спрямо правата и свободите на другите. Правото на обществото на информация обхваща възможността за достъп до всички видове сведения и данни, съхранявани от публичните органи, с няколко изключения, като например класифицираните данни. В контекста на наказателното производство това включва разкриване на информация от съдебни и полицейски органи и всички други публични органи, участващи в производството. Обикновено медиите имат ролята на „посредник“, който съобщава информацията, предоставена от публичните власти, на широката общественост. Журналистите носят отговорност за правилното и обективното ѝ представяне. Така че медийното отразяване на наказателни дела, особено на такива, ползващи се с голям обществен интерес, е основен елемент за осъществяване на правото на обществеността на информация, свързана с наказателното правосъдие.

⁴² Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 22.

Журналистите не са задължени да получават информация само от официални източници и биха могли да провеждат отделни разследвания, да се свързват с различни заинтересовани страни, включително подсъдимите, жертвите, техните адвокати и членове на семейството, свидетелите, членовете на местната общност и т.н. Всъщност това е част от задълженията на журналистите: да информират обществото за всички гледни точки и факти, да съобщават изчерпателна и обективна информация. От друга страна, въпреки че основната цел на журналистиката е да търси и информира за истината, всяка намеса в съдебния процес и опитите да се поемат изключителните правомощия на съдебната власт за наказателно преследване, разследване и постановяване на присъди, са проблематични. Прекомерното и неетичното медийно отразяване на наказателни дела може да доведе до т.нар. „медийен съдебен процес“. Това понятие традиционно се дефинира като „въздействието на медийното отразяване във вестниците и по телевизията върху репутацията на дадено лице чрез създаване на широко разпространено усещане за неговата вина или невинност преди или след произнасяне на присъдата от съда“. От края на XX век медийният съдебен процес е често срещано явление в много страни.⁴³

Както националното, така и международното законодателство за правата на човека постановяват, че вината или невинността на всяко лице, обвинено в престъпление, се установява от безпристрастен съд в рамките на справедлив и ефективен процес. Презумпцията за невиновност е един от компонентите на правото на справедлив съдебен процес и трябва да се зачита не само от съдебната власт и правоприлагащите органи, но и от медиите, предвид възможността им да влияят върху нагласите и възприятията на обществото. Днес медиите все повече се превръщат в „публичен съд“, макар да не са оправомощени за това. Представителите на медиите обикновено не се чувстват задължени да действат в съответствие с правните принципи като „невинен до доказване на противното“ или „извън всяко основателно съмнение“. Необходимо е да се избягва „медийен съдебен процес“ и да му се противодейства, тъй като той подкопава върховенството на закона и способността на съдебните органи правилно да провеждат справедлив съдебен процес. Правният принцип гласи, че справедлив процес може да се постигне само чрез разглеждане на делото от независим и безпристрастен съд.

⁴³ Suresh, N., Sara George, L., (2021), ["Trial by Media: An Overview"](#), International Journal of Law Management & Humanities, Vol. 4, Iss 2, 2021, pp. 267 – 272.

Редица случаи показват, че медиите са склонни да нарушават презумпцията за невиновност при наказателни дела, които привличат голямо обществено внимание. Пресата нарушава презумпцията за невиновност чрез: (1) публикации, в които се изразяват предварителни становища за вината на обвиняемия, предшестващи окончателното съдебно решение; (2) разкриване на лични данни, които умишлено представят обвиняемия или заподозрения по неблагоприятен начин; (3) разкриване на доказателства по време на досъдебното производство, получени по неофициален начин; (4) използване на обвинителен и предубеден език по отношение на обвиняемия. Правдоподобно обяснение за тези практики е целта на медийните компании да увеличат своята читателска и зрителска аудитория чрез сензационни заглавия и провокативен текст. Това може да доведе до нарастващи обществени вълнения, които в крайна сметка да се превърнат в социални движения, притискащи властите да налагат по-строги наказания на извършителите. Във връзка с това Съветът на Европа призовава „новинарските организации [да] третират информацията не като стока, а като основно право на гражданите. Медиите не трябва да злоупотребяват с качеството, нито със съдържанието на новините или публикуваните мнения с цел увеличаване на аудиторията, за да повишат приходите си от реклама.“⁴⁴

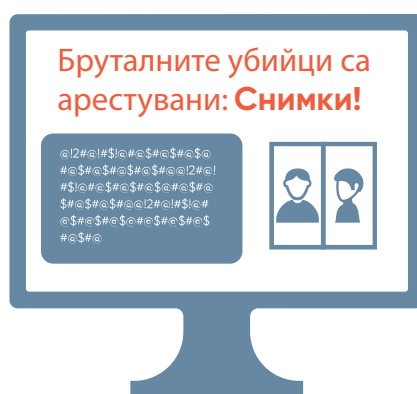
Случаят с [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#) получава широко медийно отразяване от първите дни на производството. Малко след ареста на заподозрените вестниците публикуват неофициално разкрити доказателства, видео и снимки от местопрестъплението, получени от охранителни камери в района на престъплението. По същия начин медиите разпространяват снимки на заподозрените за [убийството на Антонио Барбаро](#), получени от анонимен източник, и видеозаписи от ареста на предполагаемите извършители. Според италианския орган за защита на личните данни „разкриването на снимки, когато не е доказана необходимостта от това за полицията, представлява незаконно обработване на лични данни.“⁴⁵

Друг пример за злоупотреба на медиите, свързана с отразяването на наказателни дела, е използването на заглавия, предполагащи вина. Етичните правила на Съвета на Европа за журналистите дават изрични указания за

⁴⁴ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 15.

⁴⁵ ARISA website (2021), [Case Studies, The murder of Antonino Barbaro](#).

формулирането на заглавия и резюмета – те трябва да отразяват възможно най-точно същността на представените факти и данни, да бъдат установени чрез подходящите средства за проверка и доказване и да бъдат представени безпристрастно.⁴⁶ Противно на тези правила, в началната фаза на наказателното производство за [убийството на Антонино Барбаро](#), местен вестник публикува материал, озаглавен „Франкофонте, убиха 67-годишен мъж с 27 прободни рани за 700 евро: карабинерите арестуват извършители на убийството“. Друг пример се наблюдава в медийното отразяване по случая с [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#). Скоро след задържането на предполагаемите извършители в пресата се появяват заглавия като „Убийците на Кантарис остават в ареста“.⁴⁷ По [случая за убийството на Памела Матропиетро](#), на първа страница на вестник пише „Нигериецът, който разкъса момичето, няма право да остане тук“, при това не само при липса на присъда, но и дори преди заподозреният да бъде ефективно арестуван.⁴⁸ По случая на [автомобилната катастрофа, при която загина журналистът Милен Цветков](#), Българското национално радио публикува на сайта си новина относно внасянето на обвинителния акт със заглавие „Прокуратурата заведе в съда Кристиян Николов, който причини смъртта на Милен Цветков“, придружена от снимка на обвиняемия с белезници на ръцете и заобиколен от съдебна охрана на път за съдебната зала. Всички изброени заглавия силно внушават виновността на лица, които все още са заподозрени и обвиняеми към момента на публикуване на новинарските статии.

Сензационните заглавия могат да повлияят на общественото възприятие и да внушат, че заподозреният или обвиняемият е виновен за престъпление, преди да бъде осъден.

⁴⁶ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 4.

⁴⁷ ARISA website (2021), [Case studies, The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#).

⁴⁸ ARISA website (2021), [Case Studies, The murder of Pamela Mastropietro](#).

В разгледаните случаи се наблюдава сходен модел на поведение на медиите, които правят прибързани изводи за виновността на нарушителите и така подвеждат обществеността. Както вече беше отбелязано, общественото възприятие за вината или невинността на дадено лице може да повлияе на наказателното производство в ущърб на обвиняемите и живота им. Например в случая на „[Професор „Fakelakis“](#)“ медиите се отнасят към обвиняемия с неуважение от самото начало, като го наричат с унизителен прякор, предполагащ, че е извършил престъпленията подкуп и изнудване на студенти. Може да се приеме, че силното медийно внимание към случая води до продължаване срока на предварителното задържане на обвиняемия на 10 месеца. Нещо повече, то предизвиква започването на дисциплинарно производство срещу професора от ТООИ на Централна Македония, довело до окончателното му уволнение преди съдебният процес да е приключил. В тази връзка ректорът заявява, че презумпцията за невинност не е приложима в сферата на академичните задължения и независимо от липсата на присъда, казва:

„В този момент трябва да защитаваме академичната общност и да не позволяваме на човек, обвинен във всички тези неща, да разстрои нашата институция.“

Случаят на [автомобилната катастрофа, в която загина журналистът Милен Цветков](#) получава изключително широко медийно отразяване, тъй като жертвата е виден журналист, а заподозреният е син на български депутат. Скоро след ареста, новинарска агенция публикува материал, разкриващ информация за семейството на заподозрения, техните компании и връзки с политически фигури, заедно със семейни снимки, свалени от профилите на заподозрения в социалните мрежи. Публикацията е изградена върху предположението, че заподозреният е разглезен млад мъж, на когото парите и властта на родителите му позволяват да бъде арогантен и безнаказано да нарушава правилата. В новинарска статия заподозреният е наречен „убиец“ и „син на богаташ“. Скоро след инцидента редица кадри от камерите за видеонаблюдение на съседните търговски сгради, се появяват в социалните мрежи и се разпространяват в медиите. Видеоклиповете са добавени по-късно като доказателство за разследването, но тяхното публикуване значително увеличава яростта на обществеността срещу предполагаемия извършител.

По случая за [убийството в село Сотиря](#), тежестта на престъплението и спецификите на неговото разследване

привличат значително медийно внимание, което включва интервюта с широк кръг лица, някои от които не са пряко свързани с наказателното производство (например свидетели, доброволци в преследването, адвокати, психолози и психиатри, политици и др.) Колкото повече публичност получава случаят, толкова по-остри стават социалните реакции. Те бележат връх в исканията на обществеността за налагане на максимална присъда на подсъдимия. Това е нагледен пример за обществения натиск върху съдилищата да се произнесат по определен начин. В резултат обвиняемият по делото за [убийството в село Сотиря](#) е осъден на максималния срок лишаване от свобода. Дали има връзка между публичните искания и окончателното решение е спорно, но би могло да се предположи, че неизпълнението на обществените искания би довело до протести и реакции на възмущение. Освен това, по-късно при възможността присъдата да бъде намалена от доживотен затвор без право на замяна (най-тежкото наказание) на лишаване от свобода до тридесет години, в случай че обвиняемият направи самопризнания (предвидено в действащото тогава българско законодателство), семейството на жертвата и местните жители организират петиция и протест, призовавайки за законодателни промени, които не позволяват разпоредбата да бъде приложима за лица, обвинени в умишлено убийство. Инициативата е успешна и парламентът приема съответните изменения. Силното обществено мнение, оформено и подсилено от медийното отразяване на наказателни дела, изглежда има способността да променя националното наказателно законодателство. Това е показателно за силата на медиите и съответните отговорности, произтичащи от тази власт.

Зачитането на презумпцията за невиновност в медийните съобщения е от решаващо значение за предотвратяване на съдебни грешки и за минимизиране на вредното въздействие върху живота на заподозрените и обвиняемите, което от своя страна е неотменна характеристика на справедливото общество. Правото на обществото да бъде информирано и свободата на словото са от съществено значение за демокрацията, но те трябва да се упражняват в степен, която не нарушава други основни права, като тези на личен живот и справедлив процес. Някои проучвания обосновавано приемат, че за да се намери баланс между елементите на триадата свобода на изразяване – право на неприкосновеност на личния живот – презумпция за невиновност, е необходимо да се разграничи „онова, което интересува обществото“ от „онова, което е в интерес на обществото“.⁴⁹

⁴⁹ ARISA website (2021), [The Presumption of Innocence and Media Coverage of Criminal Cases](#).

СТАНДАРТ 2:

Клеветата и неоснователните обвинения като сериозни нарушения на професионалната етика

Резолюцията на Съвета на Европа относно журналистическата етика предписва ясно разграничение между новини и мнения. От една страна, новините са информация за действителни факти и данни, подкрепени от подходящи средства за проверка и доказване. От друга страна, мненията предават мисли, идеи, убеждения или преценки от страна на медийни компании или журналисти. Етичната журналистика трябва да позволява на публиката лесно и сигурно да различава новинарските публикации от статиите, изразяващи субективното мнение на автора.⁵⁰

Медийното отразяване на наказателни дела трябва да разчита преди всичко на факти и официална информация. Изразяването на субективни убеждения или преценки относно виновността на подсъдимия е недопустимо, тъй като медиите не са оправомощени да определят присъдата му. Член 10 от *Глобалната харта на журналистическата етика* предвижда основния принцип, че изкривяването на фактите заедно с клеветата, унижаването, обидата и неоснователните обвинения се смятат за сериозно професионално нарушение.⁵¹

⁵⁰ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 3 – Art. 6.

⁵¹ International Federation of Journalists (2019), [Global Charter of Ethics for Journalists](#), June, 2019.

Етичният кодекс на Обществото на професионалните журналисти в САЩ изрично посочва, че етичната журналистика трябва да взема предвид последиците от публичното идентифициране на обвиняеми преди те да бъдат изправени пред съда в качеството си на подсъдими, както и дългосрочното въздействие на публикациите в медиите.⁵²

Изследваните случаи показват, че заподозрените и обвиняемите често се представят по негативен начин от момента на ареста им и стават обект на клевета и обвинения в пресата. Такъв пример може да се види в случая „[Професор „Fakelakis“](#)“, в който заподозреният е оклеветен и подиграван от медиите още от първия ден, когато студентите подават жалба срещу него до омбудсмана. Медиите веднага създават обиден прякор и започват да го наричат „професор Fakelakis“ във всички публикации по темата. На гръцки *fakelaki* означава „малък плик“, което е израз за корумпиран човек. Медийната атака предизвиква очакванията на обществото за бързо наказание, което създава изключително неблагоприятна ситуация за обвиняемия – предварителното му задържане трае 10 месеца и е освободен завинаги от академичния си пост, независимо че процесът срещу него все още не е приключил. Очевидно унижението и неетичното медийно отразяване на случая оказват неблагоприятно влияние както върху личния и професионалния живот на подсъдимия, така и върху съдебния процес, а също и върху живота на членовете на семейството му.

В стремежа си да засилят ефекта на новината някои журналисти прибегват до използването на груб и унизителен език при описанието на заподозрените и обвиняемите, който увеличава възприятието за приписваната им вина и може да бъде акт на клевета. Например, статия по случая с [убийството в село Сотиря](#) е озаглавена „Изродът от Сотиря, изнасилвил и убил малката Кристин, хленчи в жалба до съда“, а текстът включва и обидни епитети като „чудовище“ и „изрод“, които се отнасят за заподозрения. Тези думи се появяват многократно в различни медийни публикации. Онлайн таблоид използва най-силната квалификация за обвиняемия, като го нарича „жестокият убиец“ и „извратеният ром“, когато информира за невъзможността му да си намери адвокат. Медиите публикуват и непроверена информация за обвиняемия по делото за [убийството в село Сотиря](#), като разпространяват твърдения, че според някои жители на селото му, той често е извършвал изнасилвания и грабежи. Тези твърдения се основават само на слухове,

⁵² Society of Professional Journalists (2014), [Code of Ethics](#), September, 2014.

а кметът на селото казва в интервю, че никой никога не е подавал официална жалба в полицията. Освен това някои медийни публикации отбелязват, че според неофициални източници, обвиняемият е бил обект на сексуален тормоз в затвора в Бургас, докато излежава предходната си присъда – предположение, което не е свързано с настоящото обвинение и не е потвърдено от официални източници.

Използването на обидни епитети и клеветнически изявления по отношение на заподозрени и обвиняеми лица могат да навредят на репутацията на невинни хора.

Както бе споменато по-горе, международно признатите етични стандарти осъждат неоснователните публични обвинения от представители на медиите. Въпреки това, например при убийството на [Антонино Барбаро](#), се наблюдава, че журналистите, които следят случая, не изпълняват задължението си да съобщят на обществото обективна информация и отправят обвинения, основани на непотвърдени данни. Като цяло пресата действа като обществен съд и използва предубедени заглавия като „Гранкофонте, убиха 67-годишен мъж с 27 прободни рани за 700 евро: карабинерите арестуват извършителите на убийството“, публикуван ден след ареста, който е излъчен на живо.⁵³ При липсата на каквато и да е официална информация от властите, е трудно да се предположи, че обществеността има възможност за съмнение относно вината на заподозрените. Ощестатиисподобен обвинителен тон са публикувани преди окончателното решение на съда, което в крайна сметка оправдава двамата братя. Анализът на делото подчертава обвинителното отношение към тях, демонстрирано в епизод на популярно телевизионно предаване, представящо репортаж по наказателното дело два дни след ареста. Водещият разказва историята на убийството около хипотезата, че стар, обикновен човек е бил убит от наемодателите си (арестуваните братя) за 700

⁵³ ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Antonino Barbaro](#).

евро, защото е просрочил плащането на наема. Докладът включва и интервю със заподозрените, направено малко преди ареста им. По време на интервюто журналистът ги конфронтира директно и се позовава на слухове, че братята са нанасяли побой на други наематели, като по този начин косвено описва заподозрените като безскрупулни насилници.

В контраст с това, пример за етично медийно отразяване на наказателното производство в този аспект се вижда по случая „Стадото“. До публикуването на присъдата медиите посочват извършителите като „предполагаеми“ или като „обвинени в изнасилване“.⁵⁴

СТАНДАРТ 3:

Предоставянето на информация или мнение по наказателни дела и приносът им за формиране на омраза или предразсъдъци в обществото

Задължението на журналистите да гарантират, че разпространението на информация или мнение не допринася за омраза или предразсъдъци в обществото и не улеснява разпространението на дискриминация на каквато и да е основа, е принцип, закрепен в *Глобалната харта на журналистическата етика*.⁵⁵ Като се има предвид, че медиите могат да формират общественото мнение, информацията по същество и начинът на нейното представяне е в състояние да предизвика силни реакции, които могат да се превърнат в социални вълнения. Медиите са способни да проектират и променят обществените нагласи относно виновността и невинността на заподозрените. От своя страна, емоционално напрегнатата социална среда може да повлияе върху провеждането на справедлив и безпристрастен съдебен процес. Подбуждането на омраза и предразсъдъци по отношение на вината на заподозрян или обвиняем по време на висящо наказателно производство трябва да се избягва от всички представители на медиите. Изследваните случаи показват, че речта на омразата и предубежденията в медиите се срещат по-често, когато лицето принадлежи към определена уязвима или малцинствена група, която традиционно е обект на стереотипи и маргинализация.

⁵⁴ ARISA website (2021), Case studies, [The Herd](#).

⁵⁵ International Federation of Journalists (2019), [Global Charter of Ethics for Journalists](#), June, 2019, Art. 9.

Общото в случаите за [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#) и [убийството на Памела Масто̀ро̀пиетро](#) е, че подсъдимите не са граждани на страната, в която е извършено престъплението. Сходно е и неправомерното поведение на журналисти в Гърция и Италия, които свързват отношението си към заподозрените или обвиняемите с тяхната националност и поставят разделителна линия между „нас, гражданите, жертвите“ и „другите, чужденците, извършителите“. Жестокостта при [убийството на Памела Масто̀ро̀пиетро](#) (разчленяване на тялото на жертвата) и принадлежността на подсъдимия към маргинализирана група (имигрант от Нигерия), откриват пътя за различни спекулации и ексцентрични твърдения, разпространявани от медиите. Представят се най-разнообразни теории, вариращи от участието на подсъдимия Осегал в култове, посветени на ритуалите вуду, до подробни описания на предполагаемите ритуали, като например, че Осегал изядва сърцето на жертвата. Анализът сочи, че подобни новини привличат високо обществено внимание към случая ежедневно, като създават морална паника – широко разпространен страх, най-често иррационален, че някой или нещо е заплаха за ценностите, безопасността и интересите на обществото или обществото като цяло. Това е особено проблематично, когато нечия вина все още не е установена с присъда. В медийни публикации не са представени никакви доказателства или потвърждения за тези прекомерни твърдения, но сензационният език се оказва достатъчен, за да повлияе на възприятията на широката общественост, разпалвайки ксенофобските чувства. Нещо повече, това оказва влияние и на разследването, тъй като периодичната и непрекъснатата поява на хипотезите за вуду обреди и канибализъм подтиква следователите да издават бързи откази. Предположения, изпълнени с предразсъдъци и силно влияещи на читателя, непрекъснато се повтарят в периода преди окончателното постановяване на осъдителната присъда. В допълнение към статуса му на имигрант, медиите многократно свързват обвиняемия с търговия на наркотици, изнасилване и убийство, още на етапа на досъдебното производство. В по-широк контекст случаят се появява именно, когато въпросът за имиграцията е основната тема в политическия дебат по онова време. Медийното отразяване на случая засилва стереотипите в представите за имигрантите като престъпници и допринася за отношението на омраза и изключването на социалната група като цяло.⁵⁶

⁵⁶ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Pamela Mastropietro](#).

В Гърция, друга държава, в която имиграцията е постоянно дискутиран проблем, чуждото гражданство на тримата обвиняеми за [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#) се подчертава в множество новини по случая. Те са наричани „афганистанците“ и „убийците“ от самото начало на наказателното производство, което засилва стереотипите относно престъпността и етническата принадлежност, както и негативните възприятия и емоции към чужди граждани, идващи в Гърция. Медийното „разследване“ на престъплението внушава кои са извършителите, в т.ч. чрез уличаващи препратки за техния начин на живот, включващи употреба на алкохол и наркотици, предишен престой в затвора и задържане за търговия с наркотици. Последствията за местната общественост намират отражение в мемориалния марш, организиран от жителите на квартала, в който е извършено престъплението. Събитието има за цел да протестира срещу високите нива на престъпност в областта и срещу несигурността и страха, които тя поражда. Главен аргумент на протестиращите е, че нарастването на престъпността се дължи на големия брой чуждестранни граждани, живеещи в района. Тук трябва да се отбележи и политическият контекст. Убийството съвпада с възхода на крайнодясна политическа формация в страната със силно влияние в Атина. Политическата формация пропагандира фашистки идеи и има важна роля в организирането на протести и в поддържането на преден план на агресивната реторика срещу чуждестранни граждани. Убийството на Манолис Кантарис е един от факторите, които водят до организирането на крайнодесни нападения, при които са ранени над 100 чуждестранни граждани и е убит 21-годишен мъж от Бангладеш.⁵⁷

С оглед социалната си роля и способността да влияят на общественото мнение, етичните медии са призвани да изпълняват задълженията си по отговорен и предпазлив начин, когато съобщават информация за разследване и за заподозрени и обвиняеми лица. Те трябва също така да имат предвид негативните последици за обществения ред и проблемите, които могат да възникнат в резултат на засилваща се нетолерантност, например нарастване на речта на омразата и престъпленията от омраза, мотивирани от предразсъдъци към малцинствените групи, създаващи пречки за тяхното социално включване и мирно съжителство. В тази връзка Съветът на Европа заявява, че „медииите трябва да играят важна роля за предотвратяване на напрежението и трябва да насърчават взаимното разбирателство, толерантността и доверието между различните общности.“⁵⁸

⁵⁷ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#).

⁵⁸ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 34.

СТАНДАРТ 4:

Съобщаване на информация по недискриминационен начин

Както основните права на човека, така и етичните стандарти, които медиите трябва да спазват по отношение на предаването на информация за наказателни производства, са взаимосвързани. Съобщаването на информация за заподозрени и обвиняеми по дискриминационен начин е предпоставка за увеличаване на социалната омраза и пристрастия към определени групи, както и за генерализиране и маргинализиране, които могат да формират обществените очаквания за изхода на процеса. Проблемът е, че това може да окаже натиск върху разследването и върху крайното решение на съдиите или съдебните заседатели, за да отговорят на очакванията на обществеността и да избегнат спада на доверието на обществото в съдебната власт. Медиите имат решаваща роля за това, когато създават негативен имидж и публикуват инкриминиращи предположения преди приключването на процеса. В основата си предоставянето на информация, която умишлено поставя специфичен акцент върху расата, националността, принадлежността към национално малцинство, социалния или етническият произход на подсъдимия и др., предполагащи неговата вина, е опит за дискриминация и нарушаване на презумпцията за невинност. Освен това начинът, по който медиите представят малцинствени групи с различен етнически произход или раса, може да засили негативните стереотипи. Изследваните случаи показват, че е обичайна практика медиите да използват лични характеристики, за да засилят идеята за вината, приписвана на дадено лице, за да привлекат повече обществено внимание към случая. От гледна точка на международните етични правила, Съветът на Европа изрично заявява моралното задължение на медиите да защитават демократичните ценности и да отхвърлят всякаква дискриминация на различни основания.⁵⁹ Глобалната харта на журналистическата етика съчетава задължението на журналистите да гарантират, че разпространението на информация не допринася за създаването на социални предразсъдъци с правилото да избягват улесняването на разпространението на дискриминация чрез техните публикации.⁶⁰ Журналистите

⁵⁹ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 33.

⁶⁰ International Federation of Journalists (2019), [Global Charter of Ethics for Journalists](#), June, 2019, Art. 9.

трябва да спазват тези етични правила още по-внимателно, когато съобщават за наказателни дела, тъй като при тях могат да бъдат засегнати редица права на човека, като правото на справедлив процес и личен живот, и др.

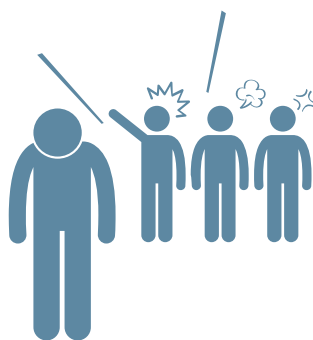

Анализът на случаите показва, че дискриминационният език се използва главно въз основа на етноса или националността на заподозрения или обвиняемия. Както вече беше посочено, в някои новинарски материали по случая на [убийството на Манолис Кантарис](#) заподозрените са наричани „афганистанците“ и „убийците“. Някои от публикациите разкриват и пълните им имена заедно с лична информация, като например как са влезли нелегално в Гърция и са били освободени от затвора Kassaveteia. Те споменават също, че заподозрените са временно пребиваващи по хуманитарни причини, поради продължаващата война в Афганистан. Други публикации описват заподозрените като наркомани и алкохолици. Като цяло се създава усещане, че лицата принадлежат към определени социално изключени групи като мигранти, наркомани, рецидивисти и т.н. В резултат на това вината им изглежда по-вероятна за широката общественост. Освен това голяма част от населението не познава основните правни принципи и етапи на съдебния процес, поради което не винаги може да оцени критично информацията в новинарските публикации.

По същия начин по случая за [„убийството на Памела Мастропиетро“](#), вестниците използват заглавия, описващи обвиняемия така: „На нигериеца, който разкъса момичето, не му беше позволено да остане тук“ и „той е убиец, голям убиец: той буквално разкъса момиче на парчета и скри тялото ѝ в две колички“. Публикувани са редица статии със заглавия като: „Памела Мастропиетро, ужасът от втората аутопсия: нигерийците я измъчвали, а след това одрали кожата ѝ“ или „Памела Мастропиетро, как тя беше убита: пътуване в африканския ужас, „студено и нечовешко клане“. По този начин основното послание на публикацията, заложено в заглавието, ясно и несъмнено посочва извършителя на жестокото престъпление отново преди изслушването пред безпристрастния съд.

По [делото на Габриел Круз](#), от самото начало на процеса са разкрити много лични данни на обвиняемата (включително нейни снимки, възраст, националност, настоящи и предишни професии и т.н.). Различни медийни канали съобщават, че обвиняемата не е от испански, а от доминикански произход. Неправителствена организация, наречена SOS Racismo, изразява безпокойство относно това как медийното представяне на наказателни дела

може действително да подбуди расизъм и омраза. Дори Испанската национална комисия по пазарите и конкуренцията (CNMC) предупреждава двете големи медийни групи в страната, Mediset и Atresmedia, за разпространението на омраза, когато съобщават за случая. Същевременно профилите във Facebook и Twitter на четири основни медийни компании: LaSextaNoticias, telecincoes, A3Noticias и noticias-cuatro, потвърждават наличието на паралелен процес в социалните мрежи, основан на расизъм и ксенофобия, в който основна роля имат медиите, координирайки и улеснявайки този дискурс.⁶¹

Акцентирането върху личностни характеристики на заподозрените и обвиняемите лица като националност и етнос може да засили дискриминацията, ксенофобията и нетолерантността в обществото.

През 1997 г. Съветът на Европа официално признава, че „медиите могат да дадат положителен принос в борбата с нетолерантността, особено когато насърчават културата на разбирателство между различните етнически, културни и религиозни групи в обществото“.⁶² Етичната журналистика в идеалния случай трябва да осигурява точно, справедливо и информирано отразяване на различни въпроси и събития, които са важни за гражданите, и да допринася за засилването на демократичните ценности. При анализа на случаите се наблюдава модел на поведение, в който медиите наблягат на признаци като етническата принадлежност на обвиняемия, което мотивира нетолерантност, невежество и омраза и може да доведе до социално напрежение и дискриминация. Според международно признатите етични стандарти журналистите в репортажите си за наказателни дела трябва да използват лаконичен език, основан на факти.

⁶¹ ARISA website (2021), Case studies, [Gabriel Cruz case](#).

⁶² Council of Europe, Committee of Ministers (1997), [Recommendation No. R \(97\) 21 on the Media and the Promotion of Culture of Tolerance](#), 30 October, 1997.

СТАНДАРТ 5:

Поправянето на грешки или неточности в публикувана информация

Етичната журналистика изисква коригиране на публикуваната информация, когато се установи, че е неточна. Това е записано в член 6 от *Глобалната харта на журналистическата етика*, който предвижда, че коригирането трябва да се извършва своевременно, изрично, цялостно и по прозрачен начин.⁶³ *Етичният кодекс на Обществото на професионалните журналисти* в САЩ също декларира принципа да се търси истината и да се съобщава за нея чрез редовно събиране, актуализиране и коригиране на информацията през цялото време на съществуването на една новина.⁶⁴ Всички новооткрити факти трябва да бъдат достъпни за обществото с цел обективно и цялостно представяне на случая. В случай на грешка тя трябва да бъде призната, коригирана и изяснена, така че да не се оставя място за съмнение. Този етичен стандарт е признат от Съвета на Европа в неговата *Резолюция за журналистическата етика*. Тя предписва, че националното законодателство трябва да предвижда санкции и обезщетения в случай на неточна информация или становище, публикувано от медиите, по искане на заинтересованите лица.⁶⁵

В съответствие с Резолюцията на Съвета на Европа, италианското законодателство изисква коригиране на информацията след промяна в правния статус на дадено лице. Това също е етичен императив, залегнал в *Кодекса за поведение на италианските журналисти* (*Testo unico dei obblighi del giornalista*), който в член 8 предвижда, че журналистите трябва винаги и във всеки случай да зачитат презумпцията за невинност на обвиняемите, и в случай на оправдателна присъда да съобщят за нея подобаващо, като коригират и поправят това, което може да са написали *предварително*.⁶⁶ Случаят на [убийството на Антонио Барбаро](#) в Италия демонстрира провала на медиите да коригират ефективно неправомерни обвинения и погрешна информация, както и да предотвратят вредните последици за живота на заподозрените. Както бе споменато вече, те изтърпяват неблагоприятните

⁶³ International Federation of Journalists (2019), [Global Charter of Ethics for Journalists](#), June, 2019, Art. 6.

⁶⁴ Society of Professional Journalists (2014), [Code of Ethics](#), September, 2014.

⁶⁵ Council of Europe, Parliamentary Assembly (1993), [Resolution 1003 \(1993\) Ethics of Journalism](#), 1 July, 1993, Art. 26

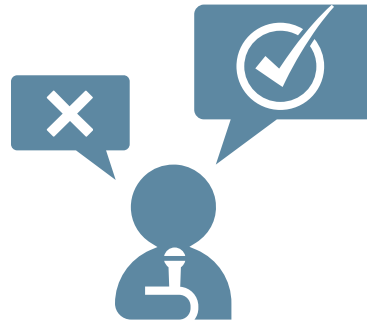
⁶⁶ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Pamela Mastropietro](#), p.7.

последници от медийното отразяване, започнало след ареста им и продължило с обвинителната риторика в следващите репортажи. След като братята Джакото са оправдани и освободени от ареста, нито една медия не коригира представената невярна информация и не съобщава на обществото за окончателното решение на съда. Важно е да се отбележи, че братята Джакото изрично са поискали от медиите да поправят невярната информация. Този случай показва друг основен проблем от общ ред: незачитането на правото да бъдеш забравен.

Пример за отстраняване на грешки в публикуваната информация се наблюдава при автомобилната [катастрофа, при която загина журналистът Милен Цветков](#). Случаят е широко отразен от медиите, а една от темите е зло-употребата с наркотици и пристрастяването на обвиняемия. След като полицията и прокуратурата обявяват името на шофьора и положителния му тест за наркотици, в онлайн и традиционните медии се появяват редица статии, разкриващи опита на обвиняемия с наркотици. Например в статия, озаглавена „Убиецът на Милен Цветков е бил специалист по наркотици, обсъждал с приятели тяхното въздействие върху мозъка и тялото“, са публикувани части от личната кореспонденция на обвиняемия, в която той е обсъждал с приятели ефектите на различни наркотици. Статията твърди, че и приятелката на обвиняемия младеж, която също е била в колата по време на инцидента, е употребявала наркотици. В отговор обвиняемият официално иска от медиите публично да се извинят за неверните твърдения за него и заявява, че прочитането на публикацията сериозно се е отразило на психичното му здраве. В публикувано по този повод извинение медиите признават, че едно от твърденията е невярно. Важно е да се отбележи, че част от медийното обяснение на грешката казва: „Нямаме достъп до материалите по делото, защото не сме страни. Разчитаме на устна информация.“ Това повдига въпроса дали непроверена информация във връзка с висящо наказателно производство трябва да бъде публикувана, като се имат предвид потенциалните негативни последици, до които това може да доведе.

Грешки могат да бъдат допуснати в различни форми и да варират по степен на сериозност, включително погрешни цитати, подвеждащи формулировки, преувеличени или извън контекста факти, уличаващи твърдения или клевета. Грешките могат да играят съществена роля и за разрушаването на доверието в медиите, да имат сериозни последици за определени групи и индивиди, както и сериозно да подкопаят основното задължение на журналистите за вярно и точно информизиране на

обществото. Широко разпространяваната от медиите дезинформация е общественозначим проблем. Най-лесният начин за преодоляване му е своевременното и цялостно коригиране на публикувана невярна информация, за да се постигне максимална прозрачност и да се предотврати дезинформацията и погрешната представа за невинността или вината на някого за извършване на престъпление.

Журналистическата етика изисква коригиране на публикувана информация, за която е установено, че е неточна. Корекцията следва да се направи в нова статия и да се разпространи като предишните.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ И ПОСЛЕДИЦИ

За да се оценят обективно въздействието и последиците от неподходящото разкриване на информация е от съществена важност да се изясни разликата между заподозрените или обвиняемите, от една страна, и осъдените за престъпление, от друга. Заподозрените и обвиняемите лица имат правото да бъдат смятани за невинни, докато вината им не бъде призната от легитимен съд. Нещо повече, подсъдимите се ползват с пълния обем права по време на наказателното производство и те следва да бъдат ограничени само когато това е необходимо. Неотклонното спазване на този основен принцип в наказателното право е от решаващо значение за постигане на ефективно наказателно правосъдие, за укрепване на върховенството на закона и защита правата на човека. В предишните глави на доклада бяха представени множество примери за пренебрегване и нарушаване на презумпцията за невинност от неправомерното поведение на медиите и националните власти. Фокусът на настоящата глава е върху най-често срещаните въздействия и последици от тези злоупотреби, които не са в съответствие с очертаните стандарти за публично оповестяване на информация по наказателни дела.

Неподходящото разкриване на информация за наказателно производство от страна на властите и нейното отразяване в медийни публикации може има различни негативни въздействия, които засягат различни права и могат да бъдат категоризирани в три основни групи: 1) върху правото на справедлив процес и презумпцията за невинност, 2) върху правото на личен живот на тези лица от гледна точка на ефекта върху семейния им живот и живота на техните близки и 3) върху социалните процеси и по-широката политическа ситуация в страната.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ПРАВОТО НА СПРАВЕДЛИВ ПРОЦЕС И ПРЕЗУМПЦИЯТА ЗА НЕВИНОВНОСТ НА ЗАПОДОЗРЕНИТЕ И ОБВИНЯЕМИТЕ

Неправилното разкриване на информация и подвеждащите новинарски материали в пресата могат да доведат до обществени реакции, които да повлияят на резултата от наказателните дела. Изследваните случаи дават примери за публични демонстрации и искания за по-строги наказания от предписаните в действащите наказателни закони. Трябва да се отбележи, че принципът „няма престъпление без закон“ е утвърден в международното право за правата на човека. Той е провъзгласен в член 7, т.1 от *Европейската конвенция за правата на човека*, предвиждащ още един ключов елемент, а именно че „... не може да бъде налагано наказание по-тежко от това, което е било предвидено за съответното престъпление в момента, когато то е било извършено.“⁶⁷ Нещо повече, член 15 от *Международния пакт за граждански и политически права* изрично посочва принципа за обратната сила на по-лекото наказание: „Ако след извършването на престъплението законът предвижда налагане на по-леко наказание, нарушителят ще се възползва от това.“⁶⁸

⁶⁷ Съвет на Европа (1950), [Европейската конвенция за правата на човека](#), Член 7 (1).

⁶⁸ Генералната Асамблея на ООН (1966), [Международен пакт за граждански и политически права](#), Член 15 (1).

В разрез с това в няколко от случаите местни обществени групи инициират петиции за налагане на по-високи санкции на етапа на досъдебното производство, съдебния процес и след процеса.

В Испания петицията за налагане на доживотен затвор на обвиняемата жена за [убийството на Габриел Круз](#) заедно с исканията за нейната екстрадиция събира над 130 000 подписа. Активистите искат от правителството да гарантира, че тя ще изтърпи присъдата си при лоши условия в затвора в Доминиканската република и ще бъде обявена за *persona non grata* в Испания. Аргументите на петицията „знаейки, че испанското правосъдие няма да наложи достатъчно тежко наказание и ще се окаже недостатъчно надежден спрямо този убиец“ и че „тя би се чувствала удобно в който и да е от испанските затвори“ показват, че принципи като равенство пред закона и равнопоставеност могат да бъдат пренебрегнати от широката общественост и да бъдат подменени с дискриминация, особено при наличието на поляризирани обществени мнения. Може да се допусне, че такива искания не биха възникнали, ако публичните власти и медиите имаха по-балансиран подход към обвиняемата жена. По-специално, властите и медиите допринасят за формирането на негативен образ на Кезада чрез препратки към нейната личност, минало и етнически произход. Подобна е иницирираната петиция за максимално наказание на „дрогирания шофьор, убил Милен Цветков“, по повод [катастрофата, в която загина журналистът](#). Фактът, че жертвата е виден журналист, заедно с подробното отразяване на случая от медиите, предизвиква остър обществен отзвук. Много хора призовават за законодателни промени, които да увеличат санкциите за шофиране в нетрезво състояние. Това би могло да повлияе на наказанието на предполагаемия извършител. Петицията е подписана от над 25 000 души за много кратко време. В действителност Наказателният кодекс предвижда от 3 до 15 години затвор за причиняване на смърт след употреба на алкохол и опиати, което според обществото не е достатъчно наказание за лицето, причинило смъртта на българския журналист. В отговор на протеста управляващото мнозинство и прокуратурата внасят в парламента предложение за законодателни промени, предвиждащи по-тежко наказание – от 15 до 20 години лишаване от свобода или доживотна присъда и конфискация на превозното средство.⁶⁹

⁶⁹ ARISA website(2021), Case studies, [The car accident in which journalist Milen Tsvetkov died](#).

Още една петиция и протестен митинг са организирани във връзка с [убийството в село Сотиря](#) в България. Исканията са обвиняемият да получи доживотна присъда без право на замяна, за процес без прилагане на съкратено съдебно следствие и без намаляване на присъдата с 1/3. Наред с възможностите за съкратено съдебно следствие и за ползване на самопризнанието на обвиняемия при постановяване на присъдата, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс, Наказателният кодекс предвижда хипотеза за намаляване на доживотната присъда на 30 години. Широката общественост не харесва тези „врати в закона“. Семейството на жертвата и тяхната общност организират петиция, призоваваща за законодателни промени, които да премахнат тази възможност за лица, обвинени в умишлено убийство. Петицията придобива голяма популярност, подкрепена е от министри и депутати и по-късно парламента приема промени в Наказателно-процесуалния кодекс, с които отпада съкратеното съдебно следствие при умишлено причиняване на смърт (чл.369а).

В три от гореспоменатите случаи обвиняемите са представени по значително неблагоприятен начин както от публичните власти, така и от медиите. Те са публично опозорени, тъй като са публикувани подробности за тяхното минало и личния им живот. В някои публикации се изразяват мнения за техните „лоши“ характери и личности. Уличаващите изявления неизбежно повлияват на обществените възприятия и предизвикват отмъстителни нагласи. Както вече беше посочено, медиите имат изключително голямо влияние при формирането на общественото мнение.

Освен това обществото обикновено изпитва много повече съчувствие към жертвите и семействата им, което предизвиква негодувание и враждебност към заподозрените и обвиняемите. В контекста на разглеждания въпрос, създаденият обществен натиск може да повлияе на наказателното производство и на провеждането на справедлив процес, например с искания за увеличаване на наказанията и налагането на „допълнителни“ наказания. Въпреки че по принцип съдебната власт е политически независима и неподатлива на обществените настроения, законодателните органи се състоят от депутати, които се стремят към обществено одобрение. Дългосрочните последици, видно от случаите, могат да бъдат приети законодателни промени, предвиждащи по-тежки наказания, породени от желанието на обществото за отмъщение във връзка с конкретен случай.

Анализът на случаите поставя въпросът дали въздействието на обществения натиск може да повлияе на решенията на властите на етапа на досъдебното производство. Добър пример в това отношение е делото на [Професор „Fakelakis“](#), по което обвиняемият професор е държан в ареста в продължение на 10 месеца в резултат на огромната медийна атака срещу него и голямата популярност на делото. Междувременно той е отстранен от преподаване в университета много преди осъждането, тъй като учебното заведение се опитва да се разграничи от случая и да запази своята репутация. С това авторитетът и академичната кариера на лицето са накърнени въпреки липсата на осъдителна присъда. В хода на производството за [катастрофата, в която загина журналистът Милен Цветков](#), прокуратурата изменя обвинителния акт с цел по-тежка присъда. Първоначалното обвинение за причиняване на смърт след употреба на алкохол и опиати, предвиждащо затвор от 3 до 15 години, е заменено с обвинение в по-тежко престъпление – умишлено причиняване на смърт при шофиране на превозно средство, което предвижда затвор от 15 до 20 години. Така, въпреки че законодателните промени не са приети, обществените искания за по-тежко наказание са частично удовлетворени. Друг случай, при който високата публичност повлиява хода на производството, се наблюдава в [случаите на ХИВ-позитивни жени](#). Обвиняемите жени са задържани повече от шест месеца след арестуването им, а техните снимки и лични медицински данни веднага са разкрити от гръцките власти. От първия ден на публикуване на чувствителната информация задържаните жени получават безплатна правна подкрепа от различни участници (организации, адвокати, инициативи на гражданското общество и др.). В крайна сметка жените са освободени от ареста, обвиненията в престъпления са отхвърлени, а жените са оправдани. Застъпничеството и обществената подкрепа със сигурност помагат за тяхната защита, както и достъпът до правна помощ и пълното ползване на правото на справедлив съдебен процес, правото на ефективни средства за защита и другите взаимосвързани права. Настоящият анализ не е в състояние да открие и докаже със сигурност пряката връзка между медийната публичност и наложените мерки на процесуална принуда. Негова основна цел е да обогати съществуващата литература в областта чрез повдигане на въпроси и предоставяне на конкретни примери от реалния живот.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ПРАВОТО НА ЛИЧЕН ЖИВОТ НА ЗАПОДОЗРЕНИ И ОБВИНЯЕМИ ЛИЦА

Освен въздействието върху вземането на решения по отношение на досъдебното производство и съдебния процес, заподозрените, обвиняемите и техните семейства могат да претърпят различни негативни последици в личния си живот. Поради високата публичност такива лица често са етикетирани, унижавани и търпят значителни промени в личния си живот, независимо дали окончателната присъда е осъдителна или оправдателна. Историята на [Катерина, един от случаите на ХИВ позитивни жени](#) е нагледен пример. Под натиска на обществото и изключително интензивното медийно експониране, Катерина влошава психичното си здраве, връща се към употребата на наркотици и трагично се самоубива преди окончателната присъда. По случая се цитира доброволец от Инициативата за солидарност, който отблизо подкрепя обвиняемите жени:

„Един въпрос ги тревожеше. Катерина често се питаше „Защо ни унижават публично“. Незатворът ги притесняваше, а общественото унижение.“⁷⁰

Изследването по случая отбелязва и негативните последици върху другите обвиняеми жени. Продължителните производства, белязани от скандали и огромна публичност, се отразяват на техния живот и живота на техните семейства. Цитат от интервю с една от обвиняемите жени описва положението им по следния начин:

„Четири години по-късно все още се чудя как се продава този случай. Колко унижение още можем да понесем. Дори днес в новините, свързани с нас, ние сме „ХИВ-позитивните жени“. [...] И нашите снимки остават публикувани в интернет. Нека стигматизацията на хора, които имат заболяване, което се отклонява от „нормалността“, да спре. Нека спрат позорът и униженията срещу нас, защото вече не издържаме.“⁷¹

Въздействието върху членовете на семейството на Катерина и останалите жени е също толкова важно. Проучването на случая сочи, че бащата на Катерина прави

⁷⁰ ARISA website (2021), Case Studies, [Katerina, one of the cases of HIV positive women](#).

⁷¹ ARISA website (2021), Case Studies, [Katerina, one of the cases of HIV positive women](#).

опит за самоубийство и губи работата си след ареста на дъщеря си. Роднините на друга обвиняема също губят работата си, техни деца, братя и сестри са изгонени от училище, а цели семейства са подложени на слухове и социална стигма. Членовете на семейството и хората, свързани със заподозрени и обвиняеми лица, често споделят бремето със своите преследвани роднини и губят анонимността си.

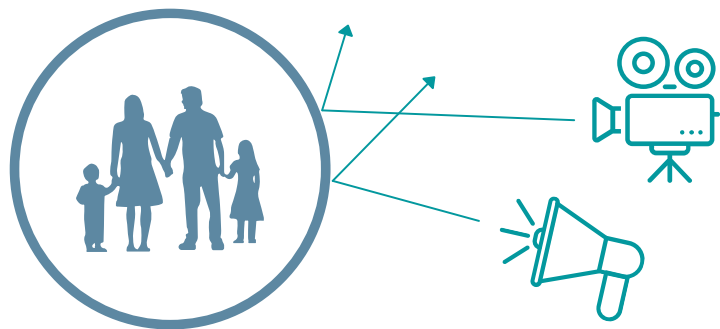
Прекомерните публикации в медиите могат да повлияят върху живота на заподозрените и обвиняемите и членовете на техните семейства. От друга страна, недостатъчната информация, предоставена на обществото, също може да бъде неетична и да причини щети на живота на заподозрените и обвиняемите. Например, отразяването на случая на [убийството на Антонино Барбаро](#) се свежда до ареста на заподозрените и първите дни на производството, предимно от местни медийни канали. Неетичното разкриване на информация обаче включва пряко излъчване на ареста и необосновани журналистически обвинения. Освен това медиите не отстраняват грешките дори когато братя са освободени след 130-дневно задържане. Клеветническите публикации се отразяват върху общественото мнение, особено на местната общност. Дългосрочните последици могат да се илюстрират с аргументите в искането на братята за обезщетение за несправедливото досъдебно задържане:

„Този тъжен съдебен инцидент блокира перспективите [на братята] и хвърля всички членове на [техните] семейства в дълбока безизходица, които в допълнение към страданията, причинени от несправедливото задържане на техен роднина, са длъжни да търпят подигравките на обществото.“⁷²

Изследваните случаи показват, че журналистите, отразяващи дадено наказателно дело, обикновено следят личния живот на подсъдимите. Това се наблюдава особено при по-сериозните дела, отнасящи се до известни личности. В случая на автомобилната [катастрофа, в която загина журналистът Милен Цветков](#), в пресата се появяват лична информация, снимки и различни твърдения за семейството на обвиняемия и хората от близко му обкръжение. Малко след като заподозреният е арестуван и името му е разкрито от властите, журналистите започват в поредица от статии да разследват членове на семейството му, бизнеса им и връзките им с политически фигури. Публикувани са и снимки, копирани от личните им

⁷² ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Antonino Barbaro](#).

профили в социалните мрежи и в крайна сметка на цялото семейство се налага да изтрие профилите си. Двата пътника в колата на заподозрения също привличат вниманието на медиите, като се има предвид, че единият от тях е приятелката на заподозрения. Момичето е участвало в съдебния процес не като заподозрян, а като свидетел. Медиите нарушават нейното право на личен живот като публикуват снимки и разкриват нейния профил в социалните медии, който е атакуван от негодуващи потребители. Това може да се окаже като онлайн тормоз. Някои статии съдържат твърдения, че момичето е употребявало наркотици, съдейки единствено по впечатлението от снимките ѝ и „външния ѝ вид“, но не са представени сериозни доказателства в подкрепа на тези твърдения.⁷³

Медиите трябва да спазват и защитават правото на личен живот на заподозрените или обвиняемите, както и на техните семейства.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ СОЦИАЛНИТЕ ПРОЦЕСИ И ПОЛИТИЧЕСКА СИТУАЦИЯ В ШИРОК СМИСЪЛ

Наказателните дела, които привличат голямо внимание в медиите, често поставят редица въпроси в обществения и политически дневен ред. Разгледаните случаи дават показателни примери за въздействието върху обществото и политическите процеси в съответните държави. Някои случаи, които засягат съществуващи социални проблеми, като миграция, дискриминация или радикализация, обикновено смущават обществото и предизвикват бурни реакции, които могат да се превърнат

⁷³ ARISA website (2021), Case studies, [The car accident in which journalist Milen Tsvetkov died](#).

в нападения, протести и демонстрации. Сред тях е случаят за [убийството на Манолис Кантарис в центъра на Атина](#), в който обвиняемите са чужди граждани. В светлината на тогавашния актуален въпрос за имиграцията в страната, местната общност организира мемориално шествие в памет на жертвата. То се превръща в протест срещу нарастващия брой имигранти в района, чието присъствие предизвиква чувство на несигурност и страх сред местните жители.

Тъй като политиките следват и реагират на социалната динамика, политическите партии са склонни да използват нашумели наказателни дела за популяризирането на определени точки и цели на своите партийни програми, за да привлекат избиратели по време на политическа си кампания. Нагледен пример е същият случай по [убийството на Манолис Кантарис](#). Крайнодясна политическа формация използва случая в своята кампания, характеризираща се с пропаганда на фашистки идеи, национализъм и насилствени демонстрации. Фактът, че обвиняемите за убийството са от Афганистан и Пакистан, е използван за разпалване на омраза и нетърпимост към чужденците, живеещи в Гърция. Кулминацията на събитията е организирането на безредици, в които са ранени десетки мигранти и дори е причинена смъртта на млад мъж от Бангладеш. В Италия подобен обществен протест възниква заради случая с [убийството на Памела Мastroпиетро](#), в който обвиняемият е нигерийски гражданин. Случаят е широко отразен в медиите и има силно въздействие върху обществото. То намира израз в две основни последици: ксенофобско нападение и използването на случая в предизборната кампания за парламентарните избори през 2018 г. Ксенофобският акт е организиран от човек, силно афектиран от делото за убийство на Памела Мastroпиетро, който решава да вземе закона в свои ръце, като открива огън по група случайни тъмнокожи лица от африкански произход. След като е арестуван, извършителят заявява, че първоначалните му намерения били да отиде в съда, за да убие обвиняемия за убийството на Памела Мastroпиетро, но ги променил и решил „да извърши стрелба по случайни чернокожи.“⁷⁴ По-късно става ясно, че стрелецът е участвал в дясна политическа партия, която критикува и осъжда имиграцията и активно допринася за политизирането на въпроса в Италия. Имиграцията е централна тема на кампанията за парламентарни избори и анализът на случая показва процес на „секюритизация“ на въпроса за миграцията (основаващ се на разбирането, че миграцията заплашва сигурността на Европа – бел. ред.)

⁷⁴ ARISA website (2021), Case studies, [The murder of Manolis Kantaris at Athens city center](#).

и използването на наказателното дело в предизборната кампания. Крайнолеви политици използват случая, за да разпространяват посланието, че нелегалните имигранти и безредиците са екзистенциална заплаха за обществото и обещава приемането на извънредни мерки, например да бъдат депортирани 600 000 нелегални имигранти. Впоследствие изборните резултати показват покачване на гласовете за крайнолевите от 0,69% на 17,4% в сравнение с предишните избори.⁷⁵

Същевременно, обвиняемият по случая [за убийството в село Сотиря](#) е с ромска етническа принадлежност и делото е използвано от български крайнодесни партии да извлекат политически облаги. Представите за ромите като престъпници са широко разпространени сред българите. Политици от ВМРО, крайнодясна политическа партия, говорят публично за случая с убийството не само за да засилят такива стереотипи, но и да подбудят напрежение и разделение между етническите българи и ромските общности. Членовете на ВМРО правят и радикално предложение за промени в Наказателния кодекс, което да предвиди химическа кастрация на осъдените за педофилия. Тъй като няма информация дали е внесено официално предложение в парламента, може да се предположи, че тези изявления целят да привлекат подкрепата на избирателите, които намират радикалните мерки за привлекателни. Друг пример представлява сексуалният тормоз по случая „[Стадото](#)“, предизвиквал обществено възмущение, което също води до множество демонстрации в цялата страна, разгласени и подкрепени от основните леви политически партии, включително управляващата по това време PSOE (Испанската социалистическа работническа партия, бел. ред.). В отговор на общественото негодувание лявата партия публично обявява намеренията си да реформира Наказателния кодекс на Испания в раздела за престъпления срещу сексуалната свобода и сексуалната независимост чрез въвеждане на по-сериозни наказания.

Политиците, особено крайнодесните и крайнолевите партии, често използват наказателни дела, придобили обществена известност, в преследване на краткосрочни политически ползи, въпреки че това може да доведе до дълготрайни негативни последици като укрепване на стереотипи, маргинализация и разделение в обществото.

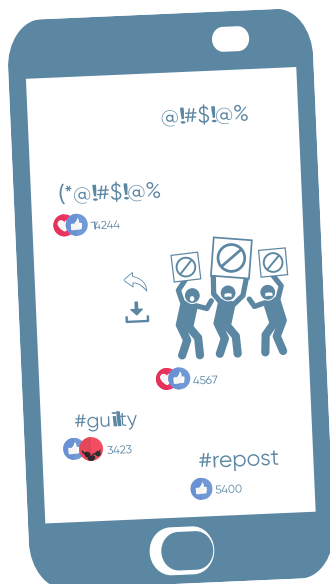
⁷⁵ ARISA website (2021), Case Studies, [The murder of Pamela Mastropietro](#).

Случаят на [Катерина](#), оказва влияние не само върху личния живот на обвиняемите жени и техните семейства, но и върху цялото гръцко общество и дори на международно ниво. Случаят се характеризира със сериозно нарушаване на правото на личен живот и медицинската поверителност на уязвима група от ХИВ-позитивни жени. Движението за солидарност, което се появява в подкрепа на обвиняемите жени, включва международни и национални организации, заедно с голяма част от населението и институции по правата на човека като омбудсмана. Разгръща се широк обществен дебат относно деликатния баланс между разкриването на информация, направено поради опасения за общественото здраве и защитата на основни права на човека, в частност човешкото достойнство, формиращи основата на европейската правна цивилизация. Част от дебата е за ролята на медиите и техните практики за предоставяне на такава информация на обществото. Асоциацията на редакторите в Атина осъжда публикуването на снимки във вестниците, телевизионните канали и уебсайтовете, което „допринася за публично унижение на определени жени, нарушавайки грубо етичния кодекс и професионалния морал на журналистите“. Наред с това Съвместната програма на ООН за ХИВ/СПИН (UNAIDS) публикува съобщение до медиите, в което изразява загрижеността си от действията на гръцките власти, свързани с ареста, задържането, задължителното изследване на ХИВ, публикуването на снимки и лични данни и повдигането на обвинения срещу жените.⁷⁶ В допълнение, известният случай е анализиран от политическа гледна точка. Жените са арестувани в рамките на започнатата от министъра на здравеопазването операция за борба с „нарастващия СПИН поради незаконна проституция и нелегални имигранти“. Анализът показва, че гражданите, критикуващи незаконното разкриване на информация от публичните власти, оценяват действията им като „предизборен лов на вещици“. Това е и показателно как презумпцията за невинност, наред с редица други права, може да бъде нарушена при преследване на политически цели.

И накрая, социалните медии и мрежи предоставят платформа за много хора да изразят своето мнение относно текущите събития, включително наказателни производства, разкрити в медиите, и дори да формират активистки групи и движения. Движенията, организирани чрез социалните медии, обикновено се разширяват бързо. Прави впечатление, че социалните мрежи създават благоприятна среда за изразяване и разпространение на

⁷⁶ ARISA website (2021), Case Studies, [Katerina, one of the cases of HIV positive women](#).

радикални възгледи и за двете страни в наказателното производство – обвинението и защитата. Колкото повече хора участват, толкова по-голямо влияние и социален натиск се упражнява върху наказателния процес. Разгледаните случаи показват, че социалните движения могат да бъдат под формата на хаштагове, групи, дискусии и т.н. Присъдата за сексуално насилие вместо за изнасилване по случая „[Стадото](#)“ предизвиква силно възмущение, което се пренася в кампании в социалните медии чрез хаштагове като #noesno или #yositecreo. Само за три часа в Twitter се появяват 466 864 публикации, свързани с присъдата.⁷⁷

Онлайн медиите и социалните мрежи предоставят платформа за изразяване на разнообразни, включително и радикални възгледи. Властите и медиите трябва внимателно да обмислят каква информация публикуват онлайн, защото след като веднъж стане достъпна в интернет, нейното пълно заличаване е почти невъзможно.

⁷⁷ ARISA website (2021), Case studies, [The Herd](#).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на случаите разкрива примери за негативния ефект от неетични медийни публикации и неподходящо разкриване на информация относно наказателни дела. А въздействието и последиците могат да бъдат толкова различни, колкото и множеството специфики на дадено наказателно дело. Понататъшното проучване и на други случаи вероятно ще хвърли светлина върху различни последици. Настоящият анализ доказва, че обширната и нерегламентирана публичност по висящи наказателни производства оказва влияние върху обществените възгледи, възприятия и мнения, което от своя страна има многостранно негативно въздействие върху заподозрените или обвиняеми лица, както и върху обществото на местно, национално или международно ниво.

За решаването на този проблем е изключително важно да се въведат и спазват универсални задължителни правила и стандарти за съобщаване на информация по наказателни производства. Положителна стъпка би било съществуващите стандарти, посочени в разгледаните по-горе необвързващи международни инструменти, да бъдат включени в подходящ документ, който има обвързващ и задължителен характер. Това би могло да стане под формата на акт за саморегулация на съдебните органи, полицията и медиите, като се предвиди и създаването на контролен орган. Алтернативно, съответствието със съществуващите международни стандарти може да бъде засилено чрез тяхното възпроизвеждане в съответното национално законодателство или международни правно обвързващи инструменти. Наред с това е препоръчително да се организират обучения, форми за повишаване на осведомеността и образователни дейности с акцент върху въпроса за съобщаване на информация за наказателни дела и негативните последици, които могат да произтекат от това в контекста на основните права на човека. Подобни дейности биха допринесли за по-добро разбиране на проблема и за намиране на решения чрез дискусии между множество заинтересовани от страна на публичните власти и медиите. От изключително значение, когато се изготвят задължителни разпоредби, е да се спазва деликатният баланс между правата (например правото на информация срещу правото на неприкосновеност на личния живот). Стандартите, предложени в този доклад, се основават на международно признати инструменти и могат да послужат като модел за една бъдеща нормативна уредба.

